

حوکمه کانی ههردوو

جه ژن

له سوننه تی پاککراوودا

به پینوسی :

علي حسن علي عبدالحميد الأثري الحلبي

وهرگیرانی :

صلاح الدين عبد الكريم

چاپی یه کهم : 1421 ک / 2000 ز

چاپی دووهم : 1429 ک / 2008 ز

پینانامی بهرتووای

ناوی کتیب: حکمه‌کانی هردوو جهژن له سوننه‌تی پاکراوه‌دا.

ناوی نووسەر: علي حسن علي عبدالحميد الأثري الحلبي

ناوی وه‌رگیر: صلاح الدين عبد الكريم .

ژماره‌ی سپاردن: ژماره (346) پێ دراوه له لایه‌ن وه‌زاره‌تی رۆشنبیری

حکومه‌تی هه‌ریمی کوردستانه‌وه .

زنجیره: زنجیره‌ی (30) له زنجیره‌ی رینماییه‌کانی ریگی پاست 0

نۆره‌ و سائی چاپ: دووهم - (1429 هـ / 2008).

بنکه‌ی بلاوکردنه‌وه : کتیبخانه‌ی سیما / چه‌مچه‌مال .

چاپخانه : سیما / سلیمانی .

تایپ: سه‌نته‌ری رۆشنبیر / چه‌مچه‌مال

دیزاینی به‌رگ: م / جمعه

بیشہ کی وەرگیر

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾

[سورة آل عمران 102] .

﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ [سورة النساء : 1] .
﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِغِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ [سورة الأحزاب : 70 – 71] .
أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

لهپاشاندا: ئاشکرایه که مه بهست و ئامانج له دروست کردنی (جنى و مروّق) بریتى یه له په رستنى خواى گه وره به تاك و ته نها و هاوبه ش بریار نه دان بوى، وهكو ده فەر موویت:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ [الذاریات: 56].

به لām ئەوهى که ئاشکرا نی یه له لای خه لکی، یا خود ئاشکرایه به لām بى بایه خه و پشت گوى ده خریت بریتى یه له شوین نه که وه تنى پیغه مبه ر d له په رستنى خواى گه وره، که ئەمیش مه رجه بو وهر گرتنى په رستنه کانمان، چونکه ئەگه ر به و شیوه یه ی که پیغه مبه ر d و هاوه له به ریزه کانی v خویان په رستوه، خوا نه په رستین ئەوا خواى گه وره لیمانى وهر ناگریت و ته نها ماندوو بوونمان بو و ده مینیت ه وه، به لکو تاوانباریش ده بین، چونکه پیغه مبه ر d ده فەر موویت:

(من عمل عملا ليس عليه امرنا فهو رد) (□).

واته: هه ر که سیک هه ر کرده وه یه ک بکات که فه رمانى ئیمه ی له سه ر نه بییت ئەوا ئى وهر ناگریت و ده دریت ه وه به سه ریدا.

بویه پیغه مبه ر d هانمان ده دات که په رستنه کانمان وهكو په رستنى ئەو بییت، بو نمونه له ده ست نویت گرتندا ده فەر موویت:

(من ترضاً نحو وضوئي هذا....) (2).

واته: هه ر که سیک ده ست نویت بگریت وهكو ده ست نویت ه که ی من.

وه له نویت کردندا ده فەر موویت:

(صلوا كما رأيتموني أصلي) (3).

واته: چو ن من ده بینن که نویت ده که م ئیوه ش به و شیوه یه نویت بکه ن.

(1) (رواه مسلم).

(2) (متفق عليه).

(3) (البخاري).

وه له حه‌ج کردندا ده‌فه‌رموویت:

(خذوا عني مناسككم) (4).

واته: دروشمه‌کانی حه‌ج کردنتان له‌منه‌وه وه‌ربگرن.

وه خوای گه‌وره ده‌فه‌رموویت:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ [الأحزاب: 21].

واته: ئە‌ی موس‌لمانان به‌تاکیدی له‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوادا d پی‌شه‌وایه‌تییه‌کی باش هه‌یه بو‌ئێوه که‌په‌رسته‌ن‌کانتان له‌وه‌وه وه‌ربگرن .

جه‌ژنی په‌مه‌زان و قوربانیش دو‌په‌رستن و دروشمی گه‌وره‌ی ئیسلامن، وه‌کو هه‌موو په‌رسته‌ن‌کانی تر ده‌بی‌ت پی‌غه‌مبه‌ر d بکه‌ین به‌پی‌شه‌واو ته‌ماشای ئە‌و وهاوه‌له‌ به‌په‌رزه‌کانی v بکه‌ین بزانی‌ن چو‌ن ئە‌م دوو په‌رسته‌نیان بو‌ خوای گه‌وره جی‌به‌جی کردووه ئی‌مه‌ش وه‌کو ئە‌وانی جی‌به‌جی بکه‌ین وحوکمه‌کانی له‌وانه‌وه وه‌ربگرن، به‌لام ئە‌وه‌ی جی‌ی داخه‌ خه‌لکی زو‌ر شتی داهین‌راویان زیاد کردووه له‌هه‌ردوو جه‌ژنداو بی‌ئاگان وکه‌مه‌ترخه‌من له‌جی‌ی به‌جی‌ی کردنی حوکمه‌کانی جه‌ژن، چه‌نده‌ها سه‌رپی‌چی و بی‌فه‌رمانی خوای گه‌وره‌ی تی‌دا ده‌کن .

شیخ علی حسن-خوای گه‌وره پاداشتی خیری بداته‌وه -وه‌کو زانا‌کانی تری ئیسلام هه‌ستی به‌م شتانه‌ کردووه و په‌رتوکیکی زو‌ر به‌نرخ‌ی داناوه له‌سه‌ر حوکمه‌کان و نادابه‌کان وپی‌ویستی‌یه‌کانی هه‌ردوو جه‌ژن، له‌کو‌تایی په‌رتوکه‌که‌یدا، هه‌ندی باسی حوکمه‌کانی قوربانی کردنی کردووه و ناوی ناوه: (أحكام العیدین فی السنة المطهرة) .

له‌به‌ر ئە‌و هو‌کارانه‌ی که‌باسم کرد به‌پی‌ویستم زانی ئە‌م په‌رتوکه‌ به‌نرخه‌ وه‌ربگێرمه‌ سه‌ر زمانی کوردی تا موس‌لمانانی کوردیش له‌ حوکمه‌کانی هه‌ردوو جه‌ژن بی‌ئاگا نه‌بن و سودی ئی وه‌ربگرن إن شاء الله .

وه وەرگێرانه که ییشم بهم شیوازه یه: -

* پهرتوکه کهم وەرگێراوه وهکو چوڤن نوسهر نوسیویتی بهئه مانه ته وه .
 * فهرمووده کانی پیغه مبهرم d وەرگێراوه له پاش نوسیینی دهقه
 عه ره بی یه که ی .

* پهراویزی پهرتووکه که شم نووسیوه ته وه .

* ئهو فهرموودانه ی که ته خریج نه کرابوو له سههر پهرتووکه کانی زانای
 فهرمووده ناس شیخ محمد ناصرالدین الألبانی ته خریجم کردوو ه .
 له کو تا بییدا: داواکارم له خوای گه وره ئهم ههول له که مه بکاته تویشوی
 قیامه تمان، وه به ته نها له بهر په زامه ندی خوای گه وره بییت، خوای گه وره
 پاداشتی هه موو لایه ک بداته وه .

وه رگێر / هه ولیر

9 رمضان 1420 ک

پیشه کی نوسهر

ان الحمد لله نحمده ونستعينه وسنتغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله .
 أما بعد :

بهراستی ئیسلام ئایینی گه وره ی په روهردگاره کهوا پازی بووه بۆ مروّقیه تی، بۆ چاکردنی هه موو ئیشیک له کاروباری ژیان به دریژایی سه رده م و گۆرانکاری سال . ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ [الملك: 14].

واته: ئایا ئه و زاته ی که خو ی مروّقی دروست کردوه نه یئیییه کانی ناو دلی نازانیّت، که هه ر خو ی شاره زاو زانایه به و شتانه ی که ده شاردریته وه .

وه بهراستی ئوممه تی ئیسلام باشتین ئوممه ته که هاتیبیت بۆ خه لکی ئه ویش له بهر ریزلینانی به هه لگرتنی ئه م په یامه پیروژه، وه هه ستانی به گه یاندنی به خو یان و به ئوممه تانی تریش، وه به م شیوه یه مایه وه هه تا ئه و پوژدی دورکه و تنه وه له قورئانی خوای گه وره و سوننه تی پیغه مبه ره که ی d .

بۆیه پیویسته له سه ر موسلمانان به گشتی له سه ر ئه م پارچه زه وییه که بگه رینه وه بۆ قورئانی خوای گه وره و سوننه تی پیغه مبه ر d به یه گرتووی و به ئاگایی و تیگه یشتووی و زانایی له کاروباری ئیسلامه که یان و به حوکمه کانی په ره ستنه کانیان .

وه هه ستم کرد و دنیا بووم کهوا له و هۆیانه ی که ئیسلام کو ی کردو ته وه له لق و چله کانیدا که له پیشه وه ی بنچینه کانی تی و له لوتکه ی فیژکردنی تی بریتییه له زیاد کردنی یه کی تی و یه ک پارچه یی موسلمانان و به ستنه وه ی هه ندیکیان به هه ندیکی تریانه وه .

وه یه کی ک له و هۆیانه ئه وه یه که نو یژی به کو مه لی له سه ریان پیویست کردوه (b) پینج جار له پوژیکدا هه موویان دل یان په یوه ست ده که ن به یه ک

له بهر ئه مانه هه مووی وام به باش زانی کهوا نامیلکه یه کی سه ره خو بنووسم له سه ره جه ژنی په مه زان و جه ژنی قوربان^(۱) و ئهو حوکمانه ی که په یوه ندی پیاپانه وه هه یه .

له گه ل ئهو هه موو به لاو پشت شکاندن و تیک شکاندن و موسیبه تانه ی که سازاری موسلمانان دده ن کهوا هویه که ی بریتییه له دوورکه وتنه ویه ان له و سه رچاوه پروون و پاک و مه نه هجه راسته ی که خوای گه وره له قورئانه کهیدا ئاشکرای کردوو و پیغه مبه ریش d له ژیان و سوننه ته کهیدا پروونی کردو ته وه .

به لام زانینی حوکمه شه رعیه کان و بابه ته فیه یه کان هیچ شتیک رای ناگریت و کاری تی ناکات، به لکو هانی موسلمانان دده ت له سه ره زانیاری و ئیش کردن و بلاو کردنه وه ی خیر و بانگه واز کردن بو لای خوای گه وره، وه له م نامیلکه یه دا په چاوی ئاسانی و کورتیم کردوو بو ئه وه ی نامیلکه که تیگه یشتنی ئاسان بییت و خویندنه وه ی په له بییت و، داواکراوی به باشی گرتییه خو و، جی به جی کردنی حه زلی کراو بییت، وه سوور بووم له سه ره هیئانه وه ی راستترین ووته له بابه ته کهدا، و خووم به دوور گرت له جیاوازییه مه زه به یه کان و ووته ی راست و په سه ند کراوم دوویات کردو ته وه و به به لگه وه .

وه ئه گه ر پیکایبیم ئه وا به یارمه تی خوای گه وره بووه ئه گه ر هه له یشم کردبییت لیخووشبوون و به زه یی هه ره له خواوه یه .

(8) من ته نها نه منوسیوه له م بواره دا به لکو زور له زانایان له کون وتازه دا له سه ره ئه م بابه ته نوسیویانه له وانه: (العیدین لابن ابی الدنیا)، و (کتاب العیدین لأحمد بن ابی زاهر)، و (أحكام العیدین لجعفر بن محمد الفریابی)، و (صلاة العیدین للحسین بن إسماعیل الحاملی)، و (تحفة العیدین لعبدالکریم ابن محمد السمعانی).....

له کۆتاییدا داوا دهکهم له خوای گهوره یارمهتیم بدات بۆ نیهت پاکی لهم
 کردهوهیه مدا وسووده که ی هه موو موسلمانان بگریتهوه، هه خوای گهوره
 بیسهه و وهلام دههوهیه.

نوسینی

أبو الحارث بن علي بن حسن بن علي

هموو پوژیکه کوڤوونه وهیه کی تیدا بیټ، داتاشاروه له (عاد) و (يعود) وهکو بلایی بوئی گهراونه ته وه، کوپه کیشی (أعیاد) ه، ابن الأعرابي دهلیت: جهژن ناوئراوه به (عید) چونکه ههموو سالیك به خووشی و شادی تازه وه دیته وه و دهگه پریته وه⁽⁹⁾.

(ابن عابدين) دهلیت: جهژن ناوئرا به (عید) چونکه خوای گه وره جوړه ها چاکه ی هه یه دهگه پریته وه بو بهنده کانی له ههموو پوژیکدا له وانه خواردن له پاش خوگرتنه وه لیی و سه رفتره و ته و او بوونی حه ج و سوپانه وه ی سهردان (طواف الزیارة) و گوشتی قوریانی و شتی تر، چونکه عاده ت له مانه دا خووشی و شادی و بهخته وه ری به خششه⁽¹⁰⁾.

(2)

په حمه تی خوای گه وره بو ئوممه تی محمد d به ههر دوو جهژن

(9) (لسان العرب: 3 / 319).

(10) (حاشیه ابن عابدين: 2 / 165).

وه بزانه برای موسلمانم که ئه و چه ژنانه ی که خوای گه وره بو موسلمانانی داناوه ئاشکراو زانراون، که بابه تی ئه م په رتوکه ی بهر ده سته، به لام له م سه رده مه دا چه ژنه کان به شیوه یه ک زور بوونه که نزیکه نه توانریت بژمیردرین له ههر وولاتیک له وولاته ئیسلامیه کان سه ره پای جگه له وان، ده بینیت چه ژن ساز ده کریت بو گومز و گوپ و ئارامگا وکس و وولاتان وجگه له مانه که خوای گه وره ریگه ی پی نه داوه، تا له هه ندیك له سه رژییه کاندا هاتوه که ته نها موسلمانانی هیند سالانه (144) چه ژنیان هه یه، وه ته ماشای: (أعیاد الإسلام: 8) بکه به ده ستکارییه وه.

عن أنس بن مالك C قال: كان لأهل الجاهلية يومان يلعبون فيهما فلما قدم النبي d المدينة قال: (ان لكم يومان تلعبون فيهما وقد أبدلكم الله بهما خيرا منهما يوم الفطر ويوم الأضحى)⁽¹¹⁾.

واته: له (أنس) هوه C فهرموويه تی: پیغه مبهه d هاته مهدينه خه لکی دوو پوژيان هه بوو یاریان تییدا ده کرد له سهرده می نه فامی دا⁽¹²⁾.

پیغه مبهه d فهرمووی: من هاتمه ناوتانه وه ئیوه دوو پوژتان هه بوو له نه فامیدا یاریتان تییدا ده کرد خوای گه وه بو تانی گوپری به باشتر له وان ئه ویش: جهژنی په مهزان و جهژنی قوربانه.

(شیخ احمد عبد الرحمن البنا) (په حمه تی خوای لی بیّت) ده فهرموویت:

واته: چونکه جهژنی په مهزان و قوربان به دانان و هه لبرژاردنی خوای گه وه یه بو دروستکراوه کانی .

وه له بهر ئه وهی له دوای جی به جی کردنی دوو کاری گه وهی ئیسلامه وه دین که بریتین له حه ج و پوژو که تییاندا خوای گه وه له حاجیان و پوژوگران خویش ده بیّت، وه په حمه تی خوای بلاوده کاته وه به سه ره موو ئه وه دروستکراوانه ی که گوپرایه لیان هه یه بو فهرمانه کانی خوای گه وه، به لام (نه ورۆز و میهره جان) به دانان و هه لبرژاردنی کار به ده ستانی ئه وه سهرده مه بووه، که له وه دوو پوژه دا کات و ئاوه وه وا گونجاوه و چه ند تاییه تمه ندییه کی تر که ده روات و نامینیّت.

بو یه جیاوازی له نیوانیاندا ئاشکرایه بو که سیك که تی پروانیّت⁽¹³⁾.

(3)

(11) (أخرجه أحمد: 3 / 103 - 178 - 235، وأبو داود: 1134، والنسائي: 3 / 179، والبغوي:

1098، وصححه الشيخ الألباني في: سلسلة الأحاديث الصحيحة: 2021).

(12) که نه ورۆز و میهره جان بوونه، ته ماشای (عون المعبودی العظيم آبادی 3 / 485) بکه .

(13) (الفتح الرباني: 6 / 119) .

رېگا پیدان به گوو گرتن له دهفیی جارییه (کیژوله)

له خاتوو عائیشه وه (خوی لى رازی بیټ) فەرموویه تی: پیغه مبهەر d هاته ژوره وه بۆلام دوو جاریه ی لى بوو گووانیان دهگوت ⁽¹⁴⁾ به سهر (بعاش) دا، پاكشا له سهر رایه خه كه و پرووی وهرگيپراو ئه بو به كریش V هاته ژوره وه و پیی ناخوش بوو فەرمووی: دهنگی شهیتان له لای پیغه مبهەر!؟ پیغه مبهەر d پرووی تیكرد و فەرمووی: (دعهما)، واته: (وازیان لى بهینه)، وه كاتیك پیغه مبهەر d بی ناگا بوو چاوم لى تیژ كرده وه چونه دهره وه له ریوایه تیكى تردا فەرمووی: (یا ابا بكر ان لكل قوم عيد وهذا عيدنا) ⁽¹⁵⁾.

واته: (ئهی ئه با به كر هه موو نه ته وه یه ك جهژنیکیان هه یه ئه مه یش جهژنی ئیمه یه).

(بعاش) ⁽¹⁶⁾ رۆژیکی ناسراو بووه له رۆژه کانی عه رب كه تیایدا (اوس) كوشتاریکی زوری (خه زه جیان) كرده وه، شه ره كه له نیوانیاندا به رده وام بووه بۆ ماوه ی (120) سال هه تا ئیسلام هات، دوو جارییه كه ئه وه هه لبه سته ی كرده ویانه به گووانی له پیداهه لدان به سهر شه ر و ئازایه تی دا بووه كه یاد كرده وه ی یارمه تی دهره بۆ ئیش و كاری دین .

به لام گووانییه كه باسی شتی خراپ و پیداهه لدان بیټ به سهر شتی قه دهغه كراودا و به ئاشكرا وته ی خراپه ی تیدا بیټ، ئه مه دروست نییه و حه رامه حاشا له پیغه مبهەر d كه به ناماده بوونی ئه وه شتیکی خراپ باس بكریټ و بی ناگا بیټ له به ره له سستی كردنی .

وهك ده فەرموویټ: (ئه مه یش جهژنی ئیمه یه مانای وایه كه دهر پیرینی خووشی و شادی له جهژنه كاندا دروشمی دینه، وهكو رۆژه کانی تر نییه) .

(14) له ریوایه تیکی تردا (به لام گووانی بیژ نه بوون) ته ماشای: (شرح المسلم: 6 / 182) بکه .

(15) البخاري (949)، (952) و (987) و (2907) و (3530) و (3931) و (رواه مسلم: 892)

(16) ته ماشای: (النهاية: 1 / 139) ی (ابن الأثير الجزري) بکه .

(ابن حجر) یش (پهحمه تی خوای لی بییت) دهفهرموویت: ئەم فهرموودیه
 چهند سوودیکی تیدایه، لهوانه دروستیتی فراوان کردن لهسه ر مال و مندا
 له پوژانی جهژنهکاندا به جوړهها شیواز که ئارامی دل و پشووی لاشه ی تیدا
 بییت له ماندوو بوونی په رسته که، وه پشت گوی خستنی باشتره .
 ههروهها سوودی ئه وهی تیدایه که ده برپینی خوشی له جهژنهکاندا له
 دروشمی دینه⁽¹⁷⁾ .

(4)

خو جوان کردن و خو رازاندنه وه له جهژندا

له (عبد الله کوری عومەر) هوه V فەرموویه تی: ئیمامی عومەر C کراسیکی (جوبه یه کی) هیئا بو پیغه مبهەر d که له (ئاوریشم) دروست کرا بوو (استبرق) له بازار ده فرۆشرا، و فەرمووی: ئەی پیغه مبهری خوا d ئەمه بگره خۆتی پی براژینه وه بو جهژن و پیشوازی کردن له وه فده کان، پیغه مبهەر d پیی فەرموو: (إِنَّمَا هَذِهِ لِبَاسٍ مِنْ لَا خِلَاقَ لَهُ) .

واته: (ئەمه پۆشاکێ که سییکه که هیچ به شیکی نه بیئت له قیامهت) .

ئیمامی عومەر C مایه وه تا خوا ویستی له سەر بوو بمینیته وه، پاشان پیغه مبهەر d کراسیکی دیباجی بو نارد (واته لای دریشی و پانیه که ی ئاوریشم بوو) .

ئیمامی عومەریش هیئای بو لای پیغه مبهەر d و فەرمووی: ئەی پیغه مبهری خوا d تو فەرمووت: (ئەوه پۆشاکێ که سییکه که هیچ به شیکی نه بیئت) واته له قیامهتدا، ئیستاش خۆت ئەمهت بو ناردووم، پیغه مبهری خوا d پیی فەرموو: (تبعها أو تصيب بما حاجتك)⁽¹⁸⁾ .

واته: (بیفرۆشه یان پیویستی خۆتی پی جی به جی بکه).

زانای پایه بهرز (السندی) ده فەرموویت: له م فەرموده یه وه زانراوه که خو پازاندنه وه له پوژی جهژن دا نه ریتیکی دان پیدانراو بووه له نیوانیاندا وه پیغه مبه ریش d به ره لهستی نه کردووه بویه زانراوه که ماوه ته وه⁽¹⁹⁾ .

(إبن حجر) ده فەرموویت: (إبن أبي الدنيا) و (البيهقي) به سه ندیکی (صحیح)، بو مان ده گێرنه وه که عبدالله ی کوری عومەر V له ناو جل و بهرگه کانیدا باشت رینیانی له بهر ده کرد له جهژنه کاندای⁽²⁰⁾ .

(18) البخاري: (886) و (948) و (2104) و (2619) و مسلم (2068)

(19) (حاشية السندی علی النسائي: 3 / 181) .

(20) (فتح الباري: 2 / 439) .

دیسان د فەر موویت: شیوهی به به لگه زانیی ه دیسه که ی ئیمامی عومەر C له و پروه و هیه که پیغه مبهەر d دانی به خو پارازاندنه وه بو جومعه هیئاو به ره له ستیییه که ی کورت کرده وه له سهر له بهر کردنی وه که ئه و پو شاکه، چونکه له ئاوریشم بوو⁽²¹⁾.

(ابن قدامه) له (المغنی 228 / 2) دا د فەر موویت: ئه مه به لگه یه له سهر ئه وه ی که خو پارازاندنه وه له لایان له م شوینانه دا ئاشکرا و باو بووه .

(ئیمامی مالک) د فەر موویت: بیستومه که زانایان بوئی خو ش و شتی جوانیان له هه موو جهژنی کدا پی خو ش بووه .

(ابن القیم) له (زاد المعاد 441 / 1) دا د فەر موویت: پیغه مبهەر d بو دهر چوون بو ههردوو جهژنه کان له جواترین جل و بهرگه کانی له بهر ده کرد و پو شاکیکی هه بوو بو ههردوو جهژن و جومعه له بهری ده کرد، جاریکیش دوو پو شاککی (صوفی) سهوزی له بهر کرد، وه جاریککی تریش جلیکی سووری له بهر کرد⁽²²⁾.

به لام سووریککی ته و او نه بوو وه کو هندی خه لک گو مان ده بن، ئه گه ر و ابوایه ئه و (بور د) ی پی نه ده و ترا به لکو چهند خه تیکی سووری تی دا بووه وه کو (بور د) ه یه مه نییه کان .

(5)

(21) سه رچاوه ی پیشوو: (2 / 434).

(22) ته ماشای: (السلسلة الصحيحة: 1279) بکه .

دهرچوون بو نوپژگه (مصلی)

له (أبی سعید الخدری) هوه C فەرموویه تی: پیغهمبەر d جهژنی پرهمهزان و قوربان دهردهچوو بو نوپژگه (مصلی) یه کهم شت دهستی پی دهکرد نوپژگه بوو.⁽²³⁾

زانای پایه بهرز (ابن الحاج المالکی) ده فەرموویت: سوننه تی له سهر پویشتوو له نوپژی جهژنه کاندایه وهیه که له نوپژگه (مصلی) بکریت، چونکه پیغهمبەر d ده فەرموویت:

(صلاة في مسجدي هذا أفضل من ألف صلاة فيما سواه إلا المسجد الحرام).

واته: نوپژیک له م مزگه و تهی مندا خیری زیاتره له ههزار نوپژ له مزگه و ته کانی تر داته نهها مزگه و تهی (که عبه) نه بیئت⁽²⁴⁾.

له گه ل ئه م هه موو خیره زوره دای نوپژی جهژنه کانی له نوپژگه (مصلی) دهکرد⁽²⁵⁾.

زانای پایه بهرز (ابن قدامة المقدسي) ده فەرموویت: سوننه ت وایه که نوپژی جهژن له نوپژگه (مصلی) دابکریت فەرمانی به ئیمامی عه لیش C به م شیوهیه کردوو، وه (ئیمامی ئه وزاعی) وای به باش زانیوه. ههروهه - اصحاب الرأي⁽²⁶⁾. به هه مان شیوه، ئه مه و تهی (ابن المنذر) یشه⁽²⁷⁾.

وهه ره که سیك نهیتوانی دهرچیت بو نوپژگه (مصلی) له بهر نه خوشی یان گه ورهیی ته من، نوپژی له مزگه و تدا کرد ئه وای هه چی له سهر نی یه إن شاء الله (المغني: 230/2).

(23) (بخاري: 956) و (مسلم: 889) و (النسائي: 187/3).

(24) (بخاري: 1190) و (مسلم: 1394).

(25) (المدخل: 283/2).

(26) واته: ئه و زانایانهی که ده سیسیان پی نه گه یشتوو به ره ئی خویمان ئیسیان کردوو وه کو (قوتابخانهی کوفه) و نه فهیه کان.

(27) (المغني: 230/2).

وه لیږه دا ئاگادار کردنه وه یهك ههیه كه پێویسته باس بكریت ئه ویش ئه وه یه كه ئامانج له نوێژ کردن له نوێژگه (مصلی) ئه وه یه كه موسلمانان له یهك شوین كۆببنه وه به گه وره یی به لام ئه وه ی ئه مپرو ئیمه ده یبیین له زۆربه ی وولاتاندا كه چه ند نوێژگه (مصلی) یهك هه یه ئه گه ر چی پێویستیش نهكات ئه مه ییش شتیكه زانایان ووتوو یانه (مکروهه)⁽²⁸⁾، نهك هه ر ئه وه نده ییش به لكو هه ندی له نوێژگه (مصلی) كان بوونه ته مینه به ری حیزبایه تی بو پارچه پارچه کردنی ووشه ی موسلمانان (لا حول ولا قوه الا بالله).

(6)

رۆیشتن وگه رانه وه له نوێژگه (مصلی)

له (جابری کوپی عبدالله) وه C فەرمووێتی پیڤه مبهەر d ئەگەر پوژی جهژن بوایه ریڤاکه ی دهگۆری⁽²⁹⁾.

زانایه ی پایه بهرز (ابن القیم الجوزیة) ده فەرموویت: پیڤه مبهەر d ریڤاکه ی جیاوازی دهگرتە بهر له جهژنی ره مه زاندا له ریڤاکه ی که وه ده پویششت و له ریڤاکه ی که تره وه ده هاته وه، و تراوه: بو ئەوه ی سه لام له خه لکی هه ردوو ریڤاکه بکات، وه و تراوه: بو ئەوه ی خه لکی هه ردوو ریڤاکه توشی به ره که تی ببیت، وه و تراوه بو ئەوه ی هه رکه سیڤ پیو یستی پیی بوو پیو یستییه که ی بو جی به جی بکات، وه و تراوه: که ئەمه راستترین یانه له بهر هه موو ئەم شتانه بووه، وه له بهر چه ند دانایییه که ی تر که هیچ ئیشی که ی پیڤه مبهەر d بی دانایی نه بووه⁽³⁰⁾.

(ئیمامی نه وه ی) (ره حمه تی خوا ی لی بیّت) له پاش ئەوه ی ئەم چه ند شته ی سه ره وه باس ده کات ده فەرموویت:

ئەگەر هۆیه که شی نه زانراو بی سوننه ته شوینی بکه وین به یه که جاری، خوا ی که وه باشتر ده زانیّت⁽³¹⁾.

دوو ناگادار کردنه وه:

(29) (البخاری: 986).

(30) (زاد المعاد: 1 / 449)، وانظر كلام الإمام البغوي في: (شرح السنة: 314/4).

(31) (روضة المحبين: 2 / 77).

یه کهم: (ئیمامی البغوی) له (الشرح السنة 4 / 302 – 303) ده فەرموویت: سوننه ته که خه لکی به یانی زوو بچیت بو نو یژگه (مصلی) پاش ئه وهی نو یژی به یانی ده کات بو ئه وهی هه ر که س شوینی خو ی بگریت، والله أكبر بکه ن وه ده رچوونی ئیمامیش له کاتی نو یژدا ده بییت .

دووه م: (ئیمامی الترمذی) (530) وه (ابن ماجه) (161) له (عه لی) وه C بو مان ده گیژنه وه که فەرموویه تی: (سوننه ته به پی بچیت بو نو یژی جه ژن

□ □
(

(7)

الله اکبر کردن له هردوو (جه ژندا)

خوای گه وره ده فهرموویت:

﴿وَلِتَكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ [البقرة: 185] .

واته: (ئهو كه سانهی كه له په مه زاندا به پوژوو نه بوونه به هوی نه خووشی یان سه فهر کردن با له پاش په مه زان به پوژوو ببن تا مانگه كه ته واو ده كهن و پاداشتی ته واو وهر بگرن، وه خوای خو یان به گه وره بزنان به وهی پوژووی بو بگرن و یادی بکه نه وه، چونکه رینمونیتانی کردوه، به لكو سوپاس و ستایشی خوا بکهن) .

وه جیگیر بووه كه پیغه مبهر d (جه ژنی په مه زان دهرده چوو الله ئه كبه ری ده كرد هه تا ده گه یشته نوپژگه (مصلی) وه هه تا نوپژژی ته واو ده كرد، كه نوپژژی ته واو بكردایه الله اكبری نه ده كرد⁽³³⁾ .

زانای فهرموده ناس (الألبانی) (په حمه تی خوای لی بیئت) ده فهرموویت: له م فهرموده یه دا به لگه ی دروستی تی ئه وهی تی دایه كه موسلمانان کردوو یانه له به ناشكرا وتنی الله اكبر له ریگادا بو نوپژگه (المصلی) هه رچه نده زوربه ی خه لکی ئه م سوننه ته یان به سوک گرتوو ه تا وای لیها تووه نزیکه نه مینی، وه ئه وهی كه باش بیئت لی ره دا یادی بخهینه وه ئه وه یه كه به ناشكرا ووتنی - الله اكبر - دروست نییه بو ی كویبته وه و به یه كه دهنگ بیلییت هه روه كو چون هه ندی له خه لکی ده یكهن، هه روه ها هه موو زیكریك دروست بیئت دهنگ به رز بکه یته وه تیایدا یان دروست نه بیئت، دروست نییه كویبیته وه به كومه ل بیلییت، با له م شته به ناگا بین وهه میشه له پیش چاوی خو مانی دابننن كه

(33) (رواه ابن أبي شيبة في: المصنف، والحاملي في: كتاب صلاة العیدین، بإسناد صحيح لكنه مرسل، لكن

له شواهد يتقوى بها) ته ماشای: (السلسلة الصحيحة: 170) بکه .

باشترین ریڠاو پینمای (پینمای پیغه‌مبهره d) .

وه پرسیار کرا له (شیخ الاسلام) (ابن تیمیه) (په‌حمه‌تی خوی لی بیّت) ده‌بارهی کاتی الله اکبر له جه‌ژنه‌کاندا فه‌رموی: سوپاس بو خوا، راستترین ووته له الله اکبر کردن دا که زۆبه‌ی زانایانی پیشین و تیگه‌یشتوانی له هاوه‌لان ۷ و پیشه‌وایانی له‌سه‌ر بیّت له فه‌جری پوژی عه‌ره‌فه تا کو‌تایی (ایام التشریق) له پاش هه‌موو نو‌یژیک وه دروسته بو هه‌موو که‌سیک به ئاشکرا الله اکبر بل‌یّت له کاتی ده‌رچون بو جه‌ژن ئه‌ویش به‌ریککه‌وتنی هه‌ر چوار زاناکه .

منیش ده‌لیم: که‌ده‌فه‌رموو‌یّت (پاش هه‌موو نو‌یژیک) به‌تایبه‌تی هیچ به‌لگه‌یه‌کی له‌سه‌ر نییه، ئه‌وه‌ی راست بیّت له هه‌موو کاتیک دا به‌بی تاییه‌ت کردنی به‌کاتیکی دیاری کراوه‌وه به‌لگه‌یش له‌سه‌ر ئه‌مه (ئیمامی البخاری) له کتیبی (العیدین من صحیحه (2 / 461) ده‌فه‌رموو‌یّت:

(باب التکبیر أيام المنی، وإذا غدا الی عرفة) .

ئیمامی عومه‌ر C له خانوه‌که‌ی خوی له مینا الله اکبری ده‌کرد خه‌لکی مزگه‌وته‌که گوی یان له ده‌نگی ده‌بوو ئه‌وانیش الله اکبریان ده‌کرد وه خه‌لکی بازاریش الله اکبریان ده‌کرد هه‌تا (منی) ده‌هه‌ژایه‌وه له الله اکبر کردندا .

وه (عبد الله کوپری عومه‌ر) یش ۷ له (منی) الله اکبری ده‌کرد ئه‌و پوژانه وه پاش نو‌یژه‌کانیش، وه له‌سه‌ر جیگا‌که‌ی وه له‌ناو ده‌واره‌که‌ی، وه‌له دانیشتن و پویشتن و له هه‌موو ئه‌و پوژانه‌دا .

وه (مه‌یمونه) ی دایکی موسلمانان (خوی لی رازی بیّت) له جه‌ژنی قورباندا الله اکبری ده‌کرد، وه ئافه‌ره‌تانیش له دوا‌ی (أبانی کوپری عثمان) و (عومه‌ری کوپری

(34) (سلسلة الأحاديث الصحيحة: 1 / 121) وللشيخ العلامة حمود التويجري (رحمه الله) رسالة مفردة

في إنكار هذا التكبير الجماعي، وهي مطبوعة..

(35) (مجموع الفتاوى: 24 / 220) وه ته‌ماشای: (سبل السلام: 2 / 71 - 72) بکه .

عبدالعزيز هوه V الله أكبريان دهکرد شهوانی (التشريق) ⁽³⁶⁾ له گه ل پياواندا له مزگهوت .

وه (عبد الله كورپى عومهر) V كه به يانى بچوويه بو نويز له جه ژنى په مزان و قورباندا به ئاشكرا به دهنگى بهرز (الله أكبر) ی دهکرد هه تا دهگه يشته نويزگه (مصلی) پاشان الله أكبرى دهکرد هه تا ئيمام دههات ⁽³⁷⁾ .

وه ئه وهى من بزائم هيچ فهرموده يه كى راست له پيغهمبه ره وه d نه هاتوه ده باره ی چوئيه تی الله أكبر کردن به لكو له هه ندی هاوه لانه وه V هاتوه: (عبدالله كورپى مه سعود) ده يفهرموو:

(الله أكبر الله أكبر، لا إله إلا الله، والله أكبر الله أكبر والله الحمد) ⁽³⁸⁾ .

وه (عبد الله كورپى عه باس) V ده يفهرموو: (الله أكبر الله أكبر، الله أكبر والله الحمد، الله أكبر وأجل، الله أكبر على ما هدانا) ⁽³⁹⁾ .

(البيهقى) به سه نه ديكى (صحيح) له (السنن الكبرى) (3/ 316) له (سه لمانى خهين) هوه C بو مان ده يگيريتته وه كه فهرموويه تی: الله أكبر بکهن، الله أكبر، الله أكبر، الله أكبر كيرا .

زۆربه ی زۆرى خه لکی پيچه وانه ی ئه م ذیکرانه ده کهن كه له پيشينه كانمانه وه هاتوه، زيادى ده کهن وشتی تر داده يئن كه هيچ بنچينيکی نييه .

(ابن حجر) (په حمه تی خواى لى بيئت) له (فتح البارى) (2/ 536) ده فهرموويت: (چهند شتيك له م كاته دا دروست كراوه كه زياده و هيچ بنچينه يه كى نى يه) .

(36) واته: پوژانى 11، 12، 13، مانگی ذي الحجة (دووهم و سئ هم و چواره م پوژى جه ژنى

قوربان) وه بو يه پى دوتريت (التشريق) چونكه خه لکی گۆشتيان هه لده گرت له بهر خور .

(37) الدار قطني وابن أبي شيبة وغيرهم بسند صحيح . ته ماشاى: (ارواء الغليل: 650) بکه .

(38) (ابن أبي شيبة: 2/ 168) به سه نه ديكى (صحيح) .

(39) البيهقي: 3/ 315) به سه نه ديكى (صحيح) .

(8)

چ کاتیك ده خویت له ههردوو جهژندا

له (انس) C ده فهرموویت: پیغه مبهه d له جهژنی ره مهزاندان ده رنه ده چوو ههتا چهند ده نکه خورمایه کی ده خوارد⁽⁴⁰⁾.

ئیمامی (المهلب) ده فهرموویت:

حیکمهت له خواردندا پییش نویژئه وهیه ههتا گومان بهریک گومان نه بات له بهردهوامی پوژوو گرتن ههتا نویژی جهژن ده کریت، پیغه مبهه d پیگای ئهم گومان بردنه ی گرت⁽⁴¹⁾.

له (بورهید) وه C فهرموویه تی:

پیغه مبهه d ده رنه ده چوو بو نویژی جهژنی ره مهزان ههتا شتیکی نه خواردایا، وه جهژنی قوربان هیچی نه ده خوارد ههتا نه گه پرایه ته وه پاشان له قوربانیه که ی خوی ده خوارد⁽⁴²⁾.

زانای پایه بهرز (ابن قیم) ده فهرموویت:

بهلام له جهژنی قوربان پیغه مبهه d هیچی نه ده خوارد ههتا له نویژگه (مصلی) نه گه پرایه ته وه وه له قوربانیه که ی خوی ده خواد⁴³.

زانای پایه بهرز (الشوکانی) ده فهرموویت:

حیکمهت له دواخستنی خواردن له جهژنی قورباندا ئه وهیه، ئه و پوژه قوربانی کردن و خواردنی تییدا ریگه پی دراوه که خواردنی خوی له قوربانیه که ی خوی بییت .

(40) (البخاری: 953) و (الترمذی: 543) و (ابن ماجه: 1754).

(41) (فتح الباری: 2 / 447).

(42) (الترمذی: 542) و (ابن ماجه: 1756) و (الدارمی: 1 / 375) و (أحمد: 5 / 352)

سه نه ده که ی (حسن) ه .

(43) زاد المعاد (1/441).

(44) (نبیل الأوطار: 3 / 357).

(ئێبن قدامه) وای فەرمووە .

(الزین بن المُنیر) دەفەرموویت⁽⁴⁶⁾:

خواردنی پیغەمبەر ﷺ لە هەردوو جەژن لەکاتی دروستی خۆیدا بوو بۆ
 دەرکردنی خیری تایبەتی پی یانەوه، بەدەرکردنی سەرفتره پیش هاتن بۆ
 نوێژی جەژنی ڕەمەزان و دەرکردنی قوربانی لە پاش نوێژی جەژنی قوربان لە
 دوای سەرپرینی.

(45) وانظر: (المغني: 371/2).

(46) ته‌ماشای: (فتح الباري: 448/2) بکه .

(9)

خوشوشتن پيش جهژن

له (نافع) هوه (عبد الله كورپى عومەر) V له جهژنى پهمهزان خوئى دهشوشت پيش ئه وهى بچييت بو نويزگه (مصلی) (47).

(سعیدی كورپى المسیب) دهفهرمووييت:

سوننه تی جهژنى پهمهزان سى شته: به پى برۆيت بو نويزگه (مصلی) و خواردن پيش دهرچوون و خوشوشتن □ □ .

دهلييم: له وانه يه مه به ستي سوننه تی هاوه لان V بييت، واته ريگاو رينمايى ئەوان، ئەگەر نا هيچ لهم باره يه وه له پيغه مبه ره وه d جيگير نه بووه .

(ابن قدامة) دهفهرمووييت:

سوننه ته خو بشورديت بو جهژن، وه (عبد الله كورپى عومەر) V له جهژنى پهمهزان خوئى دهشوشت و، وه له (علی) يشه وه C گيپردراوته وه .

وه (علقمة) و (عروه) و (عطاء) و (النخعي) و (الشعبي) و (قتاده) و (ابو الزناد) و (مالك) و (الشافعي) و (ابن المنذر) V واين ووتوه (49).

ئه وهى له پيغه مبه ره وه d گيپردراوته وه لهم باره يه وه ضه عيفه (50) .

(47) (مالك: 1 / 177) و (الشافعي: 73) و (عبد الرزاق: 5754) سه نه ده كه يشى (صحيح) ه .

(48) (الفریايي: 127 / 2و1) به سه نه ديكي سه صحيح، هه روه كو چۆن له (أرواء الغليل) (2 / 104)

هاتوه .

(49) (المغني: 370/2).

(50) في: (سنن ابن ماجه: 1315) وفي إسناده جُبارة بن المُعَلِّس وشيخه وهما ضعيفان، ورواه أيضا في

(1316) وفيه يوسف بن خالد السَّمِّي، كذبه غير واحد.

(10)

نایا پیش وپاشی نوژیژی جهژن نوژیژی ترههیه؟

له (عبداللهی کوپی عه بباس) هوه V (پیغه مبهه d جهژنی په مهزان دوو پرکاتی کرد نه له پیش و نه له پاشی نوژیژی تری نه کرد⁽⁵¹⁾ .

(ابن القیم) (په حمه تی خوی لی بیئت) دهفه رموویت⁽⁵²⁾ :

نه پیغه مبهه d نه هاوه لآن V نوژیژیان نه نه کرد که بگه یشتنایه ته نوژیژگه (مصلی) نه له پیش و نه له پاش نوژیژی جهژن .

(ابن حجر) (په حمه تی خوی لی بیئت) دهفه رموویت⁽⁵³⁾ :

دهست که وتوو سه رئه نجام نه وهیه که نوژیژی جهژن هیچ سوننه تی که نه له پیش و نه له پاش جیگیر نه بووه، به پیچه وانهی که سیکه وه که قیاسی دهکات له سهه ر جومعه⁵⁴ .

(51) (البخاری: 989) و (الترمذی: 537) و (النسائی: 193/3) و (ابن ماجه: 1291).

(52) (زاد المعاد: 443/2).

(53) (فتح الباری: 476/2).

(54) (شرح السنة: 316/4-317).

(11)

حوکمی نوپژێ ههردوو جهژن

(شیخ الاسلام) (ابن تیمیه) دهفهرمویت: له بهر ئه مه ئیمه ئه مه مان به پراست داناوه که نوپژێ جهژن فه رزی عهینه، وهکو ووتهی (ابو حه نیفه) ^{□ □} و جگه له ویش، وه یه کیکه له ووته کانی (شافعی) و یه کیکه له دوو ووتهی مه زه بهی (احمد).

وه ووتهی که سیك که بلی نوپژێ جهژن (واجب) نییه، له وپه پری دووری دایه، چونکه نوپژێ جهژن له گه وره ترین دروشمه کانی ئیسلامه و خه لکی بو ی کو ده ب نه وه زیاتر له جومعه، وه الله اکبری تیدا دانراوه، وه ووتهی که سیك که بلیت فه رزی کیفایه یه ریك نییه و داننه مزریت ^{□ □}.

ئیمامی (الشوکانی) له (السیل الجرار) (315/1) ^{□ □} ده فهرمویت: بزانه پیغه مبه ر d به رده وام ئه م نوپژێ کردوو له جهژنه کاند، وه وازی ئی نه هیناوه له جهژنیك له جهژنه کاند، وه فه رمانی به خه لکی کردوو که ده رچن بو نوپژێ کردن هه تا فه رمانی کردوو به ده رچوونی ئافره تانی بالغ بوو، وئهو ئافره تانه ی که له ژووری خو یانن و ئافره تانی هه یزار .

به لام فه رمانی به ئافره تانی هه یزار کردوو که نوپژێ نه که ن به لام ئاماده ی خیرو دوعای موسلمانان بن ته نانه ت فه رمانی کردوو به و ئافره تانه ی که عه بایان نی یه (جلباب) له یه کیکی تر وه ری بگرن و ئاماده ی نوپژێ که بن ^{□ □}.
ئه مه هه موو به لگه یه له سه ر ئه وه ی که ئه م نوپژێ (واجب) ه فه رزی عهینه نه ک فه رزی کیفایه، فه رمان کردنی به ده رچوون بو نوپژێ و ایپو یست ده کات که

(55) انظر: حاشية ابن عابدين: 166/2 - فما بعد).

(56) (مجموع الفتاوى: 161/23).

(57) وعنه صديق حسن خان في: الموعظة الحسنة: 42-43).

(58) البخاری (324) و (351) و (971) و (974) و (980) و (981) و (1652)، و (مسلم:

890) من حديث أم عطية (رضي الله عنها).

فرمان کردنه به نویژیش بو که سیك كه عوزری نه بیئت، به مانای ووته که چونکه دەرچوون بو نویژ هوپه که بو نویژ کردن، وه واجب بوونی هوپه که واپیویست دهکات نامانجه کیش واجب بیئت (ئوهی له پیناوی دهرده چیت که نویژه کهیه)، وه پیاو شایاتره له ئافرهت بهم حوکمه که نویژی جهژن واجب بیئت له سهریان.

پاشان (په حمه تی خوی لی بیئت) دهره رموویت: وه به لکهی تر له سهر واجب بوونی نویژی جهژن ئه وهیه که نویژی جومعه لادهبات ئه گهر جهژن و جومعه بکه ونه یه که پوژه وه⁽⁵⁹⁾ چونکه ئه گهر شتیك واجب نه بیئت واجب لانا بات . وه جیگر بووه که پیغه مبهه d بهرده وام نویژی جهژنی به جه ماعت کردوه له و پوژهی پیویست کرا هتا کوچی دواپی کرد.

له گهل ئه مهیشدا فرمانی به خه لکی کردوه که دهر بچن بو نویژی جهژن .
 زانامان (الألبانی) له (تمام المنة) (344) پاش ئه وهی حه دیسی (أم عطية) ده هیئیته وه و دهره رموویت:

(ئهم شتهی باسکراوه به لگه یه له سهر واجب بوونی نویژی جهژن، وه ئه گهر دهرچوون بو نویژی جهژن واجب بیئت ئه و شایاتره که نویژه که واجبه) .
 ههروه کو چوون ناشاردریته وه ئه وهی حه ق بیئت ئه وهیه که واجب بیئت نه که ته نها سوننه ت .

(59) ههروه که چوون له حه دیشی ابو هورهیره دا C هاتوه: کاتیك جهژن و جومعه که وتنه یه که پوژه وه پیغه مبهه d فهرمووی:

(اجتمع في يومكم هذا عیدان، فمن شاء أجزأه من الجمعة، وإنا مجمعون).

واته: (له م پوژه دا دوو جهژن کو بوونه ته وه هه رکه سیك وویستی لی بیئت نویژی جهژنی به سه و له جیاتی جومعه یه، وه ئیمه نویژی جومعه ده که یه) (رواه أبو داود: 1073) و (ابن ماجه: 1311) و سننده حسن، وانظر: (الغني: 358/2)، و (مجموع الفتاوى: 212/24).

(60) ته ماشای: (نبیل الأوطار: 382/3 - 383) و (الروضة الندية: 1 / 142) بکه .

(12)

کاتی نوێژی جەژن

لە (عبدالله ی کۆری بۇسری) هاوێلی پیغەمبەر d کاتی که دەردەچوو لەگەڵ خەڵکدا بۆ جەژنی پەرمەزان یان بۆ جەژنی قوربان، ئینکاری دواکەوتنی ئیمامی کردوو و فەرموویەتی: ئیئە لەم کاتەدا لە نوێژ دەبووینەو، واتە کاتی نوێژی سوننەت⁽⁶¹⁾. ئەگەر کاتی کەراھەتی نوێژ بەسەر بچوایە . ئەم فەرموودەیە راستترین □ □ فەرموودەیە لەباسی کاتی نوێژی جەژندا جگە لەمە شتی تر دەگێرێتەو بەلام لە پرووی سەنەدەو جیگەر نابێت . (ابن قیم) دەفەرموویت: پیغەمبەر d نوێژی جەژنی پەرمەزانی دواوەخست و نوێژی جەژنی قوربانی پیش دەخست و بەپەلە دەیکرد، (ابن عومەر) V لەگەڵ توندی شوینکەوتنی بۆ سوننەت دەرنەئەچوو بۆ نوێژەتا خۆر هەلنەهاتایە⁽⁶³⁾.

(صدیق حسن خان) دەفەرموویت: کاتی نوێژی هەردوو جەژن پاش بەرزبوونەوی خۆر بەقەد ڕمیک هەتا خۆر لار دەبێتەو (الزوال) زانایانیش یەک دەنگن لەسەر سوود وەرگرتن لە فەرموودەکە هەرچەندە فەرموودە ی و نابێت بە بەلگە، بەلام کۆتایی کاتەکە ی لاربوونەوی خۆر □ □ . (أبو بکر الجزائری) دەفەرموویت: کاتی نوێژی هەردوو جەژن: لەبەرز بوونەوی خۆر بەقەد (ڕمیک) هەتا لار بوونەوی خۆر، باشتەر وایە نوێژی جەژنی قوربان لەسەرەتای کاتەکەو بەکریت تا خەلکی بتوانن قوربانی خۆیان

(61) تەماشای: (فتح الباری: 2 / 457) و (النهاية: 2 / 33) بکە .

(62) (علقه البخاري في صحيحه: 2/456)، و (وصله أبو داود: 1135، وابن ماجه: 1317، والحاكم: 1/295، والبيهقي: 3/282) وإسناده صحيح.

(63) (زاد المعاد: 1 / 442) .

(64) (الموعظة الحسنة: 43 / 44) .

بکه ن، وه نوێژی جهژنی پهمهزان دوا بخریت تاخه لکی بتوانن سه رفتره ی
خویان دهر بکه ن .

ئاگادار کردنه وه یه ک

ئه گهر له کاتیکی دره نگدا زانرا که جهژنه ئه وا نوێژی جهژن له پوژی دوا ییدا
ده کریت (ابو داود) (157) و (النسائی) (180/3) و (ابن ماجه) (1653)
به سه نه دیکی (صحيح) بو مان ده گیر نه وه له (ئه بی عه مه یری کوپی ئه نه س) ه وه
له چه ند مامیکیه وه که ها وه لی پیغه مبه ر d بوون، شایه تیان دا وه که ئه وان
دوینی (مانگی یه ک شه وه ی شه وال) یان بینیه وه، پیغه مبه ر d فه رمانی پییان
کرد که پوژو بشکینن و ئه گهر به یانی هه ستن بو نوێژگه (مصلی) بو نوێژی
جهژن .

(13)

بانگ وقامهت نییه له نویژی ههردوو جهژندا

له (جابری کوپری سه مورده) هوه C ده فهرموویت:

نویژم کرد له گه ل پیغه مبهری خوا d ههردوو جهژن زیاتر له جاریک و دوو جار به بی بانگ وقامهت (66).

(ابن عباس و جابر) V: فهرموویانه:

له جهژنی په مه زان و قورباندا بانگ نه ده درا (67).

(ابن القيم) ده فهرموویت:

پیغه مبهه d ئه گه بگه یشتایه ته نویژگه (مصلی) نویژی ده کرد به بی بانگ وقامهت، وه نه یشووتراوه (الصلاة جامعة) سوننهت وایه هیچ له مانه نه وتییت (68).

ئیمامی (صنعانی) قسه له سهه ئه م فهرموده یه ده کات و ده فهرموویت:

ئه مه به لگه یه له سهه ئه وه ی ئه مانه دروست نین له جهژندا و بیدعهن .

(66) (رواه مسلم: 887) و (ابوداود: 1148) و (الترمذی: 325).

(67) (البخاری: 960)، و (مسلم: 886).

(68) (زاد المعاد: 442/1).

(69) (سبل السلام: 67/2).

(14)

چونیتی نوژی جهژن

یه کهم: - دوو پرکاته، له بهر پر یوایه تی ئیمامی (عمر) C: نوژی سه فهر دوو پرکاته و نوژی قوربان دوو پرکاته و نوژی جهژنی په مه زان دوو پرکاته، ته واون به بی کورت کردنه وه له سهر زمانی محمد ⁽⁷⁰⁾ d.

دووهم: - یه کهم پرکات دهست پی ده کریت و هکو هه موو نوژیژه کان به الله اکبر (تکبیرة الإحرام) پاشان هوت الله اکبر (تکبیره) ی تیدا ده کریت، له پرکاتی دوو همیشه پینچ (تکبیره) ی تیدا ده کریت جگه له (تکبیره) ی دهرچوون بو رکوع و سجود و هه لسانه وه .

له خاتوو عایشه وه (خوای لی رازی بیّت) که پیغه مبه ر d له نوژی جهژنی په مه زان و قوربان هوت (تکبیره) ی کردوو له پرکاتی یه کهم و له پرکاتی دووهم پینچ (تکبیره) ی ده کرد جگه له (تکبیره) کانی تر ⁽⁷¹⁾.

ئیمامی (البغوی) ده فهرموویت: ئەمه ووتە ی زوربە ی زانایانه له صه حابه و پاش ئەوان V که له پرکاتی یه کهم هوت (تکبیره) جگه له (تکبیره) ی دهست

(70) (النسائی: 183/3) و (البیهقی: 200/3) و (أحمد: 37/1) و (الطحاوی فی: شرح معانی الآثار: 421/1) و سنده صحیح.

(71) (أبو داود: 1150) و (ابن ماجه: 1280) و (أحمد: 70/6) و (البیهقی: 287/3) و اسناد صحیح.

ئاگادار کردنه وه یه که

سوننه ت وایه له (تکبیره) دا پیش خویندنی فاتحه بیّت، هه روه کو چۆن له و فهرمووده یه دا هاتوو که (أبو داود: 1152)، و (ابن ماجه: 1278)، و (أحمد: 180/2) ده یگێرنه وه له (عه مری کوری شوعه یب له باوکی یه وه له باپیرییه وه ده فهرموویت: پیغه مبه ر d له نوژی جهژن هوت (تکبیره) ی کرد له پرکاتی یه کهم پاشان فاتحه ی خویند پاشان الله اکبری کردو چوو رکوع پاشان چوو سجود پاشان هه ستایه وه و پینچ (تکبیره) ی کرد پاشان فاتحه ی خویند و الله اکبری کردو چوو رکوع و پاشان چوو سجود. که ئەمه فهرمووده یه کی (حسن) ه، وه ته ماشای: (أرواء الغلیل: 108/3-112) بکه .

وه پیچه وانە ی ئەمه راست و دروست نییه، هه روه کو چۆن زانای پایه به رز این القیم له: (زاد المعاد: 444-443/1) روونی کردۆته وه .

کردن به نویژ، وهله پکاتی دووم پیئنج (تکبیره) جگه له (تکبیره) ی ههستانی پیئش خویندنی فاتحه ئەمه گێردراوه تهوه له (ئه بوبکرو عمرو علی V..).^[1]

سئیهم: - به (سه حیجی) نه هاتوو له پیغه مبهروه d کهوا دهست بهرز بکاته وه له گهل (تکبیره) کانی جهژن^[2]، به لام (ئین القیم) ده فهرموویت: (ابن عمر) V له گهل زور به دوا گه پانی بو سوننهت دهستی بهرز ده کرده وه له گهل هه موو (تکبیره) یه کدا⁽⁷⁴⁾.

منیش ده لیم: باشترین پینمایی، رینمایه وهی دایه تی پیغه مبهر d. ماموستامان (الالبانی) له (تمام المنه 348) ده فهرموویت: له گهل نه وه ی له (عومر) و کوره که یه وه V گێردراوه تهوه ئەمه ناکات به سوننهت به تایبه تی که ریوایه تی ههردووکیان لیژاده (صحیح) نی یه.

ریوایه تی (عومر C (البیهقی) ده گێریته وه به سه ندیک ی (ضعیف) (لاواز) ریوایه تی کوره که ی C هیشتا نه م دوزیوه ته وه وله سه ری رانه وه ستاوم. ههروه ها ماموستامان له (أحكام الجنائز 148) ده باره ی شتیک که نزیکه له م حوکمه وه ده فهرموویت: هه رکه سیك و اگومان ده بات که (عبدالله ی کوری عومر) V ئەم شته ی نه کردوو له خو یه وه به لکو له پیغه مبهری d وه رگرتوو بو ی هه یه دهستی بهرز بکاته وه.

چوارهم: - به (سه حیج ی) نه هاتوو له پیغه مبهروه d نکریکی دیاری کراو له نیوان (تکبیره) کانی جهژن به لام جیگیر بوو به سه ندیک ی (باش) له ریوایه تی (البیهقی) (291/3) له (عبدالله ی کوری مسعود) وه C کهوا ده باره ی نویژی جهژن فهرموویه تی: له نیوان ههردوو (تکبیره) یه کدا هه مدو سوپاس و ستایشی خوای تیدایه.

(72) (شرح السنة: 309/4) وه ته ماشای: (مجموع الفتاوی: 220/24-221) بکه.

(73) انظر لراما: (أرواء الغلیل: 112/3-114).

(74) (زاد المعاد: 441/1).

(ابن القيم) دهفهرموویت: پیغه مبهه **d** بی دهنگ دهوو له نیوان هردوو (تکبیره) دا و که میک دهو هستا، وه لی نه گپرداوه ته وه نکریکی دیاری کراو بخوینیت له نیوان (تکبیره) کاندای .

منیش ده لیم: باشتین هیدایهت و رینمای، هیدایه تی پیغه مبهه **d**.
پینجه م: - که (تکبیره) کانی ته او ده کرد دهستی به خویندنه وهی فاتیه و پاشان ﴿ق وَالْقُرْآنَ الْمَجِيدِ﴾ [ق: 1] له پرکاتیکدا ده خویندو له پرکاته که ی تر دا ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْتَقَّ الْقَمَرُ﴾ [القمر: 1] ی ده خویند⁽⁷⁵⁾.
 وه هندی جاریش ﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ [الأعلى: 1] و ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ﴾ [الغاشية: 1] ی ده خویند⁽⁷⁶⁾.

(ابن القيم) دهفهرموویت: هردووکیان به (صه حیح) ی هاتوو جگه له و دووانه هیچی تر به (صه حیح) ی نه هاتوو^{□□}.
شه شه م: - ئیتر هه موو شیوازه کانی تری وه کو نویژده کانی تری وایه جیاوازی نی یه .

حه وته م: - هه که سیك فریای نویژی جهژن نه کهوت به جهامعت نه و دوو پرکات ده کات .

(ئیمامی البخاری) (ره حمه تی خوی لی بییت) دهفهرموویت:
 (باب اذا فاته العيد يصلي ركعتين)^{□□}.

واته: نه گهر که سیك فریای نویژی جهژن نه کهوت دوو پرکات ده کات .

(75) (مسلم: 891) و (النسائي: 8413)، و (الترمذي: 534)، و (ابن ماجه: 1282) عن ابن واقد اللبي **C**.

(76) (مسلم: 878)، و (الترمذي: 533)، و (ابن ماجه: 1281) من حديث النعمان بن بشير **C**.

(77) (زاد المعاد: 1/443)، وه هندیك له زانایان باسی حیکمه تیان کردوه له خویندنی نه م سوره تانه، ته ماشای قسه کانایان بکه له: (شرح مسلم: 6/182)، و (نبیل الأوطار: 3/297).

(78) (صحيح البخاري: 1/135، 134 - هندیة) .

(ابن الحجر) له (الفتح 550/2) له پاش ئەم (باب) ه ده فەرموویت: له م (باب) ه دوو حوکمی شه رعی هیه: -

أ- دروستی تی کردنی نو یژنی جهژن ئە گەر فهوتا به جهماعهت ئیتر ئایا به ئاره زووی خو ی نه هات بی ت یان عوزری هه بوو بی ت.

ب- ئە گەر فریا نه کهوت خو ی دوو پرکات ده کات.

(عطاء) ده فەرموویت: ئە گەر که سی ک نو یژنی جهژنی فهوتا دوو پرکات ده کات (79).

(ولي الله الدهلوي) ده فەرموویت: ئە مه مه زه به بی (شافعی) یه ئە گەر که سی ک نو یژنی جهژنی فهوتا له گه ل ئیما مدا دوو پرکات ده کات، هه تا پادا شتی نو یژنی جهژنی ده ست که وی ت، هه رچه نده پادا شتی جهماعه تی له گه ل ئیما مدا فه و تا وه.

به لآم له لای حه نه فی یه کان نو یژنی جهژن نا کر ی ته وه، ئە گەر له گه ل ئیما م فریا نه کهوت (80).

(ئیمامی مالک) له (الموطأ - 592 بروایة أبي مصعب) ده فەرموویت: هه ر که سی ک بو خو ی نو یژنی جهژنی کرد پیا و یان ژن، من وائ ه بینم که له پرکاتی یه که مدا حه وت (تکبیره) له پێش فاتحه و له پرکاتی دووه مدا پینچ (تکبیره) له پێش خو ی ن دنی (فاتحه) ده کات، ئە وه ی شتی دواده که وی ت له نو یژنی جهژن ئە وه نده ی فریا نه که و تو وه وه کو نو یژه کانی تر ده ی کاته وه (81).

هه ش ته م: - (تکبیره) کردن سوننه ته و وازنی هی نانی ونه کردنی نو یژ به تال ناکاته وه ئیتر ئایا به عه مدی بی یان به هه له، به لآم ئە وه ی نه ی کات بی گومان پیچه وانه ی سوننه تی پیغه مبه ره d.

(79) (صحيح البخاري: 135/1، 134 - هندیة).

(80) (شرح تراجم أبواب البخاري: 80)، وه ته ماشای: (المجموع: 27/5-29) بکه .

(81) (المغني: 212/2) .

(15)

ووتار خویندنه وه له پاش نویژه

سوننه ت وایه له نویژی جهژندا ووتار له پاش نویژ بیټ، (ئیمامی بخاری) له (صه حیج) هکهیدا بابییکی بو داناو به ناوی: (باب الخطبة بعد العید) □ □ .
واته: ووتار خویندنه وه له پاش نویژی جهژنه.

(ابن عباس) V فهرموویه تی: ناماده ی جهژن بووم له گه ل پیغه مبه ر d و (أبو بکرو عمر و عثمان) V هه مویان نویژیان ده کرد پیش ووتار خویندنه وه⁽⁸³⁾ .
له ابن (عمر) وه V کهوا پیغه مبه ر d و (أبو بکرو عمر) V نویژی جهژنیان ده کرد له پیش ووتار خویندنه وه⁽⁸⁴⁾ .

(ولي الله الدهلوي) قسه ده کات له سه ر بابه که ی (ئیمامی البخاری) و ده فهرموویت⁽⁸⁵⁾: واته سوننه تی پیغه مبه ر d و ئیش پی کراوی جی نشینه باشه کانی (الخلفاء الراشدين) V ئه مه بووه، وه پاشان ئه و گوڤرانکاری یه ی به سه ردا هاتووه، وه پیش خستنی ووتار به سه ر نویژه که دا وه کو جومعه ئه مه بیده یه وله (مه روان) وه سه ری هه لداوه.

(ئیمامی الترمذی)⁽⁸⁶⁾ ده فهرموویت: کار کردن له سه ر ئه م شته یه له لایه ن زانیان له هاوه لانی پیغه مبه ر d و جگه له وانیش: کهوا نویژی جهژن پیش وتاره، وه ووتراوه یه که م که س که ووتاری دا پیش نویژ (مه روانی کوپی الحکم) بو □ □ .

(82) (کتاب العیدین باب رقم 8)، وه ته ماشای (فتح الباری: 453/2) بکه .

(83) (البخاری: 962) و (مسلم: 884) و (أحمد: 346-331/1).

(84) (البخاری: 963) و (مسلم: 888) و (الترمذی: 531) و (النسائی: 183/2).

(85) (شرح تراجم أبواب البخاری: 79) .

(86) فی (سنه: 411 / 2) .

(87) وانظر كتاب: (الأم: 1 / 235-236 للإمام الشافعي)، و(عارضه الأحوذی: 3/3-6 للفاضی ابن

العری المالکی).

(16)

وتار خویندنه وهو ناماده بوونی خه لکی به ئاره زووی خویمان

له (أبی سعید الخدری C) فهرموویه تی:

پیغه مبهەر d پرۆژی جهژنی قوربان دهرده چوو بو نوێژگه (مصلی) یه کهم شت دهستی پی ده کرد نوێژ کردن بوو پاشان دهرۆی به رامبهر خه لکی راده وهستا و خه لکی دانیشتبوون له سه ر پوئی خویمان و ئامۆژگاریانی ده کرد و فه رمانی پی یان ده کرد⁽⁸⁸⁾.

وتاری جهژن وه کو هه موو وتاره کانی تره، ده ست پی ده کریت به همد و سوپاس و ستایشی خوای گه وره .

(إبن القيم) ده فه رموویت:

پیغه مبهەر d هه موو وتاره کانی به (الحمد لله) ده ست پی ده کرد ته نها فه رمووده یه کیشی لی نه گێردراوه ته وه که وا وتاری جهژن به (الله اکبر) ده ست پی بکات .

به لکو (ابن ماجه)⁽⁸⁹⁾ له سوننه که یدا ده یگێریته وه که (سعد القرظ) بانگدهری پیغه مبهەر d زور الله اکبری ده کرد له ناو وتاره که ی دا وه زور الله اکبری ده کرد له ناو وتاری هردوو جهژن، ئه مه به لگه نییه له سه ر ئه وه ی پیغه مبهەر d وتاره که ی به الله اکبر ده ست پی ده کرد⁽⁹⁰⁾.

هه روه ها به (صه حیجی) نه ها تووه له سوننه تا که وا وتاری جهژن دوو وتاریت و له نیوانیاندا دا بنیشریت، به لکو ئه وه ی له م باره وه ها تووه فه رمووده یه کی زور لاوازه (ضعیف) ه، (البزار) له (المسند رقم 53 مسند سعد) عن (شیخه عبدالله بن شبيب بسنده عن سعد C) که وا پیغه مبهەر d دوو

(88) (البخاری: 956) و (مسلم: 889) و (النسائی: 178 / 3) و (البيهقي: 280 / 3).

(89) (برقم: 1287) و اسناده ضعیف .

(90) (زاد المعاد: 1 / 447 - 448) .

وتاری ده دا له نیوانیاندا داده نیشته، دهرباره ی (عبدالله کوری شیب) (بوخاری) ده فهرموویت: (منکر الحدیث) بویه وتاری جهژن بهیه ک وتار ده مینیتته وه له بنچینه دا، وه ئاماده بوونی وه کو نوپژته که واجب نییه له (عبدالله کوری سائب) وه C ده فهرموویت:

ئاماده ی جهژن بووم له گه ل پیغه مبه ر d کاتی نوپژته واو بوو فهرمووی:
(إنا نخطب، فمن أحب أن يجلس لخطبة فليجلس، ومن أحب أن يذهب فليذهب) [۱] [۲].

واته: ئیمه وتار ده دهین ئه وه ی پیی خوشه بو وتاره که دابنیشیت با دابنیشیت وه ئه وه ی پیی خوشه پروات با پروات.

(ئین القیم) (رهحه تی خوی لی بیته) ده فهرموویت (92):

پیغه مبه ر d روخسه تی داوه بو که سیک ئاماده ی جهژن بیته دابنیشیت یان پروات .

(91) (أبو داود: 1155)، و (النسائی: 3 / 185)، و (ابن ماجه: 1290)، و (الحاکم: 295/1)،

وإسناده صحيح .

(92) (زاد المعاد: 1 / 448)، وانظر: (مجموع فتاوی شیخ الإسلام: 214/24) .

(17)

کۆبونهوهی جومعه و جهژن له یهك رۆژدا

(أبو داود: 1070) و(النسائي: 3 / 694) و(ابن ماجة: 1310) و(ابن خزيمة: 1464) و(الدارمي: 1620) و(أحمد: 4 / 372) له (ایاسی کوری باوکی پهملهی شامی) هوه دهگێرنهوه دهفهرموویت:

(معاویهی کوری أبی سفیان) م ۷ بینی پرسیاری له (زهیدی کوری أرقم) C دهکرد دهیفهرموو:

ئایا لهگهڵ پیغهمبهردا d بینیوته دوو جهژن کۆببیتهوه لهیهك رۆژدا؟
فهرمووی: بهآی .

فهرمووی: چی کردووه؟ فهرمووی: نوێژی جهژنی کردووه پاشان روخستهتی داوه بۆ نوێژی جومعه و فهرموویتهتی:
(من شاء أن یصلي فليصل) .

واته: ئهوهی ویستی لێیه نوێژ بکات با بیکات.

وه له (أبی هورهیره) C و جگه لهویشهوه له پیغهمبهرهوه d لهم جوژه گێردراوهتهوه .

وه هاوه لانیش ۷ ئیشیان بهوه کردووه، (عبدالرزاق) له (المصنف: 3 / 305) و (ابن شیبه) له (المصنف: 2 / 187) به سهنهدیکی (صهحیح) له ئیمامی عهلییهوه C دهگێرنهوه کهوا دوو جهژن کۆبونهوه له یهك رۆژدا فهرمووی: ئهوهی دهیهوی نوێژی جومعه بکات با بیکات و ئهوهی دهیهویت دابنیشیت با دابنیشیت .

وه له (صحیح البخاری: 5251) له (عثمانی کوری عفان) هوه C بهم شیویه هاتووه .

وله (سنن أبی داود: 1072) و (مصنف عبدالرزاق رقم: 5725 بسند صحیح) (عن ابن الزبیر) کهوا فہرموویہ تی:

دوو جه ژن کوږوونہ وه له یهک پوژدا کوږانی کردہ وه و کردیانی به یهک، پوژی جومعه له به یانیبیہ که ی دا تہنہا دوو پرکاتی جه ژنی رهمه زانی کرد هیچی تری نہ کرد هتا عہسر.

(ثمیامی الشوکانی) له (نیل الأوطار 3/ 348) پاش ئہم ریوایہ تہ دہ فہرموویت:

ئاشکراکھی وایہ کهوا نوږژی نیوہ پوژی نہ کردو وه، وه له فہرمودہ یہ دا ئہ وه ی تیا دایہ کهوا ئہ گہر نوږژی جومعه لادرا به شیوہ یهک له شیوازہ دروستہ کان واجب نی یه له سہر ئہو کہ سہی کہ له سہری لاجووه نوږژی نیوہ پو بکات، وه (عطاء) یش وای بو چووه .

وه ئاشکرایہ کهوا دہ وتریت نوږژی جومعه ئہ صل و بنچینہ یه وه تو دہ زانیت ئہ وه ی کہ خوای گہ ورہ فہرزی کردو وه له سہر بہ نده کانی له پوژی جومعه دا بریتیبیہ له نوږژی جومعه، واجب کردنی نوږژی نیوہ پو له سہر کہ سیک کہ نوږژی جومعه ی واز لی هیئا بیت له بہر عوزریک یان بہ بی عوزر پیویستی بہ به لگہ هہ یه، بہ لام ہیچ به لگہ یهک نییہ کہ دہستی پیوہ بگرین ئہ وه ی من بزائم.

(18)

پیرۆزبایی کردنی جهژن

پرسیار کرا له (شیخ الاسلام) (ابن تیمیة) دهربارهی پیرۆزبایی له جهژندا
فهرمووی (94):

پیرۆزبایی کردن له پوژی جهژندا بهوهی ههندیك بهههندیکی تر بلین که بهیهك
دهگن له دواى نوێژهکه: (تقبل الله منا ومنك).

واته: خواى گهوره لهئیمه و ئیوهیشی وهبرگریت، یان بلین خواى گهوره
بیگپریتهوه، وهکو ئهمانه ئهمه له کۆمهلیك له هاوهلانهوه V گپردراونهتهوه
که ووتویانه، وه ئیمامی مهزهبهکانیش ریگهیان پی داوه وهکو ئهحمده
وجگه لهویش، بهلام ئهحمده دهرموویت: من بهکەس نالیم ئهگەر کهسیکیش
پیم بلی وهلامی دهمهوه، چونکه وهلام دانهوهی سهلام واجبه، بهلام دهست
پی کردنی پیرۆزبایی له سوننهت دا فرمانی پی نهکراوه، ئهوهی دهیکات
پیشهواى ههیه و ئهوهی نایکات پیشهواى ههیه (والله أعلم) (95).

(ابن الحَجَر) دهرموویت⁹⁶:

بۆمان گپردراوهتهوله (المحاملیات) بسند حسن عن (جبر بن نفیر) که
فهرموویهتی: هاوهلانی پیغهمبهر d ئهگەر له پوژی جهژن بهیهك بگهیشتنايه
به یهکتریان دهوت: (تقبل الله منا ومنكم).

واته: خواى گهوره له ئیمه و ئیوهیشی قهبول بکات.

(94) (مجموع الفتاوى: 24 / 2534).

(95) وه الجلال السيوطي له ناميلکه کهیدا: (وصول الأمانى بأصول التهانى) شوینه واری له زیاتر له
یهکک له زانایانی سهلهفه وه هیناوه که باسی پیرۆزبایی کردنی تیدايه، وه چاپ کراوه له ناو: (الخواي
للفتاوى: 81/1) بگه پیره وه سهری، ههروهها ته ماشای پهتوکی: (المنوع في معرفة الحديث الموضوع
ى علي القاري: 85) وته علیقی موحه قیقه کهی بکه.

(96) (فتح الباري: 2 / 446).

(إبن قدامة) له (المغني: 259 / 2) دهلیت: که (محمد کوپی زیاد) فهرموویه تی:

له گه ل (أبی امامه ی الباهلی C و جگه له ویش بوومه له هاوه لانی پیغه مبه ر d که بگه پارانیه ته وه له نویژی جهژن بهیه کتریان دهوت: (تقبل الله منا ومنکم).

(ئیمامی ئەحمەد) ده فهرموویت:

إسنادی فهرمووده که ی (أبی امامة) C باشه (جید) ه⁽⁹⁷⁾.

به لام وتهی زۆربه ی خه لکی که بهیه کتری ده لین: (کل عام و أنتم بخیر) واته: هه موو سالییک به خووشی بهر نه سه ر یان له خووشی دا بن و وینه ی ئەمانه وه رناگیرین و رده ت ده کړینه وه!! به لکو ئەمه له و بابه ته یه که خوای گه وره ده فهرموویت:

﴿أَتَسْتَبِدُّونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ﴾ [البقرة: 61].

واته: ئایا ئەوه ی که باشته ده یگۆر نه وه به وه ی که که متره؟.

(97) وه پروانه: (الجوهر النقی: 320 / 3) وه السیوطی له: (الحاوی: 81 / 1) ده فهرموویت:

(إسناده حسن).

(19)

قوربانی کردن

مه پێکه (ناژهلێکه) سهه ده پهردیته له دواى نوێژى جهژنى قوربان بو خو نزیك کردنه وه له خواى گه وه که ده فهرموویته:

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ﴾

[الأنعام: 162].

واته: ئەى محمد d بلى به پرستی نوێژ کردن و قوربانی کردن و ژيان و مردنى من ته نها بو پهروهردگارى جيهانيانه که به بى هاوبهش و هاوه له . (نُسُك): لێره دا به مانای سهه برپین دیت بو نزیك بوونه وه له خواى گه وه⁽⁹⁸⁾ . زانایان جیاوازییان ههیه له سهه حوکمی قوربانی کردن ئایا واجبه یان سوننهت، ئەوهی راست بیته له به لگه جیاوازه کان ئەوهیه که واجبه . به لگه ی ئەو که سانه ی که ده لێن واجبه:

یه که م: له (أبی هورهیره وه) C فهرموویته تی: پیغه مبهه d فهرموویته تی: (من كان له سعة ولم يضح فلا يقربن مصلانا)⁽⁹⁹⁾ .

واته: ههه که سیك توانای هه بیته و قوربانی نه کات با نزیك نوێژگه که مان (مصلی) که مان نه که ویته .

شیوه ی به لگه هیان ه وه له م فهرمووده یه ئەوهیه کاتیك پیغه مبهه d به ره له ستی کرد له وه ی که سیك که توانای قوربانی هه بیته و قوربانی نه کات به وه ی که وا نزیك نوێژگه که مان (مصلی) که مان نه که ویته و نه یات بو نوێژی جهژن، ئەمه به لگه یه له سهه ئەوه ی که واجبیکی واز لی هیناوه، وه کو بلی سوودی نییه خو نزیك کردنه وه له خواى گه وه له گه ل واز لیه یانی ئەم واجبه .

(98) ته ماشای: (منهاج المسلم: 355 - 356) بکه .

(99) (أحمد: 1/321) ، (ابن ماجه: 3123) ، (الدارقطني: 277/4) وسنده حسن .

دووهم: له (جوندوبی کوری عبدالله به جلی) هوه C فرمویه تی: پیغه مبهرم

d بینی له روژی جه ژنی قوربان دا فرمووی:

(من ذبح قبل أن یصلي فلیعد مکاتها أخرى، ومن لم یذبح فلیذبح) ⁽¹⁰⁰⁾.

واته: هر که سیك قوربانی کردوه پیش نه وهی نوژی جه ژن بکات با له

جیاتی نه و قوربانیه قوربانیه کی تر بکات، وه نه وهشی نه یکردوه با بیکات.

فرمانی پیغه مبه ریش d ناشکرایه که بو واجب و هیچ فرموده یه کی تر

نه هاتوه له و واجب وه فرمانه که بگوړیت بو سوننه .

سئ ههم: له (میخنه فی کوری سولهیم) هوه C که وا پیغه مبه ر d ی دیوه

وتاری دها له روژی عه ره فهداو فرموویه تی:

(على أهل كل بيت في كل عام أضحیة وعتیرة، أتدرون ما العتیرة؟ هذه التي یقول عنها

الناس: رجیة).

واته: له سهر خه لکی هه موو مالیک پیویسته له هه موو سالی کدا قوربانیه ک و

عه تیره یه ⁽¹⁰¹⁾ بکن، نایا نه زانن عه تیره چی یه؟ نه وه یه که خه لکی پیی ده لین

(ره جه بیه) ⁽¹⁰²⁾.

نه م فرموده یه ش فرمانی تیادایه به واجب بوونی، به لام (عه تیره) نه سخ

بوته وه و ئیشی پی ناکریت، وه نه سخ بوونه وهی (عه تیره) نایته هو ی نه سخ

بوونه وهی قوربانی، به لکو قوربانی ما وه ته وه له سهر بنجینه ی خو ی.

(ابن الاثیر) فرموویه تی: عه تیده نه سخ بووه ته وه به لکو له سهره تای ئیسلام

دا هه بووه و پاشان ئیشی پی نه کراوه ⁽¹⁰³⁾ به لام نه وانه ی پیچه وانه ی نه وهن که

(100) (البخاری: 5562)، و (مسلم: 1960)، و (النسائی: 224/ 7)، و (ابن ماجه: 3152) .

(101) أبو عبید له (غریب الحدیث: 195 / 1) ده فرموویت: قوربانیه ک بووه له ره جه بدا ده کرا،

خه لکی سه رده می نه قامی خو یان پی نزیک ده کرده وه له خوا، پاشان ئیسلام هات و به و شیوه یه ک

مایه وه، هه تا دوا یی نه سخ کرایه وه ونه ما .

(102) (أحمد: 215/ 4)، و (ابن ماجه: 3125)، و (أبو داود: 2788) وقواه الحافظ فی:

(الفتح: 4 / 10) .

(هەر کهسیک ویستی قوربانی بکات) ده لێن واجب په یوه ست ناکریت به ویسته وه ئەمه قسه یه کی کورته، به راستی واجب نادریته دهستی بنده و بو تریت: ئەگەر ویستت لی بوو ئەوا بیکه، به لکو واجب په یوه ست ده کریت به مه رجه وه بوو نو نکرده وهی حوکمیک له حوکمه کان وه کو خوی گه وره ده فەر مویت:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا...﴾ [المائدة: 6].

ایان داناوه: ئەگەر ویستان هه لسن، وه ایان داناوه ئەگەر ویستت قورئان بخوینیت په نا بگره به خوا، ده ست نو یژ واجب، قورئان خویند نیش له نو یژ دا واجب، وه ده فەر مویت:

[إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ، لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ] [التكوير: 27].

ویستنی (استقامه) واجب، پاشان (رحمه تی خوی لی بیت) ده فەر مویت: هه روه ها واجب نییه له سه ر هه مو که سی قوربانی بکات به لکو واجب له سه ر ئەو که سه ی که توانای هه بیت، ئەوهی ده یه ویت قوربانی بکات وه کو پیغه مبه ر d ده فەر مویت: هه ر که سیک ده یه ویت حه ج بکات با په له بکات، چونکه له وانه یه شت ون ببیت و پیویستی بیته پی شه وه⁽¹⁰⁹⁾ وه حه جیش واجب له سه ر که سیک توانای هه بیت، وه ده فەر مویت: هه ر که سیک ده یه ویت قوربانی بکات وه کو ئەوه وایه ده فەر مویت: هه ر که سیک ده یه ویت حه ج بکات وه (ئیما می العینی)⁽¹¹⁰⁾ وه لای ئەو به لگه یه ی پی شتریان ده داته وه

(108) سه رچا وه ی پی شوو

(109) (أحمد: 1 / 214 و 323 و 355)، و (ابن ماجه: 3883) وه سه نه ده که ی (حسن) ه، ته ماشای: (ارواء الغلیل: 4 / 168 – 169) بکه .

(110) (البناءة فی شرح الهدایة: 9 / 106 – 114) .

و له ږوون کردنه‌وهی و ته‌ی خاوه‌ن (الهدایة) ⁽¹¹¹⁾ که ده‌فه‌رموویت: مه‌به‌ست له ویست وه‌کو گێږدراوه‌ته‌وه (والله أعلم) بریتییه له پیچه‌وانه‌ی هه‌له‌و لی تیکچون نه‌که هه‌لبژاردن، (ئیمامی العینی) (ږه‌حمه‌تی خوا‌ی لی بی‌ت) ده‌فه‌رموویت: واته: مه‌به‌ست هه‌لبژاردن نییه له نیوان کردن و واز لی هی‌نانی، وای لی دیت، وه‌کو بل‌ییت: ئه‌وه‌ی نه‌ته‌ی هه‌یه له ئیوه قوربانی بکات .

ئهمه‌ش به‌لگه‌ نییه له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی که واجب نه‌بی‌ت وه‌کو ده‌فه‌رموویت: ئه‌وه‌ی ده‌یه‌ویت نو‌یژ بکات با ده‌ست نو‌یژ بگ‌ری‌ت، وه‌ ده‌فه‌رموویت ئه‌وه‌ی ویستی جومعه‌ی هه‌یه با غوسل ده‌ربکات ⁽¹¹²⁾ واته: که‌سیک نه‌ته‌ی هه‌بی‌ت نه‌که هه‌لب‌ی‌ی‌ری‌ت، ئهمه‌یش هه‌مان شی‌وه‌یه وه‌ به‌لگه‌ هی‌نانه‌وه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ی که ده‌لین قوربانی کردن واجب نییه به‌ قوربانی کردنی پی‌غه‌مبه‌ر d له جیاتی ئوممه‌ته‌که‌ی وه‌کو له (سنن أبي داود 2810) و (سنن الترمذي 1574) و (مسند أحمد 3 / 356) به‌سه‌نه‌دیکی (ص‌حیح) له (جابر) وه‌ C ئه‌مه به‌لگه‌یه‌کی ته‌واو و ږاوستاو نییه، ئهم فه‌رمووده‌یه بو‌ که‌سیکه که توانای نه‌بی‌ت - به‌ کو‌کردنه‌وه‌ی هه‌موو به‌لگه‌کان - له ئوممه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر d .

وه هه‌ر که‌سیکیش توانای قوربانی کردنی نه‌بی‌ت حوکمی واجب بوونی له‌سه‌ر لاده‌چیت له بن‌چینه‌دا (والله أعلم) .

(111) هو كتاب (الهداية شرح البداية) في فقه الحنفية، وهو من الكتب السائرة في المذهب، كما في: (كشف الظنون: 2031 / 2 - 2040) وهو من تصنيف الإمام علي بن أبي بكر المرغيناني المتوفى سنة (593 هـ) ترجمته في: (الفوائد البهية: 141 للكنوي).

(112) بهم له فظه (مسلم: 844) ږیوايه‌تی کردووه له این عومه‌روه C، وه هه‌روه‌ها له‌وه‌وه ږیوايه‌ت کراوه به له فظیکی تر له‌لای بوخاری به ژماره (877) و (894) و (919) .

(20)

حوکمه‌کانی قوربانی کردن

چهند حوکمیک هه‌یه په‌یوه‌ندی یان هه‌یه به قوربانی کردنه‌وه، موسلمان شایانی نه‌وه‌یه بیانزانیت بو‌ئه‌وه‌ی زانیاری هه‌بیّت له په‌رستنه‌که‌یدا وه له‌سه‌ر چا‌وروشنایی بیّت له ئیشه‌که‌یدا، کورتی ده‌که‌مه‌وه به‌م شیوه‌یه إن شاء الله:

یه‌که‌م: پیغه‌مبه‌ر d قوربانی ده‌کرد به دوو به‌ران، وه سه‌ریانی ده‌پری له پاش نو‌یژی جه‌ژن، وه پیمانی راگه‌یاندوو‌ه که‌وا:

(من ذبح قبل الصلاة فليس من النسك في شيء، وإنما هو لحم قدمه لأهله)⁽¹¹³⁾.

واته: هه‌ر که‌سیک پيش نو‌یژی جه‌ژن ئاژه‌له‌که‌ی سه‌ریپریت نه‌وا قوربانی نییه به‌لکو گوشتیکه داویتی به‌مال و خیزانی.

دووهم: پیغه‌مبه‌ر d فه‌رمانی به‌هاوه‌لانی ده‌کرد v با مه‌ریک بیّت که سالیکی ته‌واو کردبیّت، وه نه‌که‌ر وشتریک بوو نه‌وا با پینج سالی ته‌واو کردبیّت، وه نه‌که‌ر مانگا و بزنی بیّت بوو با دوو سالی ته‌واو کردبیّت چوو‌بیته ناو سالی سییه‌مه‌وه⁽¹¹⁴⁾.

له (موجاشعی کوری مه‌سعود) وه c له پیغه‌مبه‌ره‌وه d فه‌رموویه‌تی: (إنَّ الجذع من الضأن يوفي ما يوفي منه الشني من المعز)⁽¹¹⁵⁾.

(113) (البخاري: 5560) و (مسلم: 1961) عن البراء بن عازب c .

(114) ته‌ماشای: زاد المعاد: 317 / 2) بکه .

(115) (صحيح الجامع: 1592)، وه برواته: (سلسلة الاحاديث الصحيحة: 87/1 — 95) .

واته: مهړیک سالیکی تهواو کردبیئت وهکو بزنیك وایه دوو سالی تهواو کردبیئتواته: له خیره کهیدا .

سییههه: دروسته قوربانی کردنه که دوا بخریت بو پوژی دووهم و سییهه له پاش جهژن، چونکه جیگر بووه له پیغه مبهروه d کهوا فرموویه تی: (کل أيام التشریق ذیح)⁽¹¹⁶⁾.

واته: هه موو پوژه کانی (التشریق)⁽¹¹⁷⁾ قوربانیهه .

(ابن قییم) دهفرموویت: ئەمه مهزهه بی (احمد و مالک و أبو حنیفهیه) V (ئیمامی ئەحمەد) دهفرموویت: وهئمه وتهی زیاتر له کهسیکه له هاوه لانی پیغه مبهه d و (الأثرم) له (ابن عمر و ابن عباس) هوه V گپراویتیوه⁽¹¹⁸⁾.

چوارهم: له رینماییه کانی پیغه مبهه d وایه کهوا: کهسیک ئەگهه بیه ویت قوربانی بکات و بچیته ناو یه کهم پوژ له (ده) پوژه کهی (ذی الحجة) هیچ له تووک و پیستی ناکاته وه، وه قهدهغه کردنی ئەم شتهش جیگیر بووه⁽¹¹⁹⁾.

(ئیمامی النووی) له (شرح مسلم: 13/ 139) دهفرموویت:

مه بهست له قهدهغه کردنه که کردنی نینوک و موو، قهدهغه کردنه له کردنی نینوک و شکاندنی یان به ههه شیوازیکی ترییت .

وه ریگرتن له لابردنی مووه که به تاشین بیئت یان کورت کردنه وه بیئت یان هه لکیشان بیئت یان سوتاندنی بیئت یان لادانی به ههه نامیریکی ترییت، وه

(116) (أحمد: 8/4) و (البيهقي: 295/5) و (ابن حبان: 3854)، و (ابن عدي في: الكامل: 1118/3)، وفيه انقطاع، وله شاهد عند ابن عدي في: (الكامل) عن أبي سعيد الخدري C بسند فيه ضعيف، فالحديث حسن إن شاء الله، وانظر: (نصب الراية: 61/3).

(117) (11، 12، 13) ي (ذی الحجة)، بیی دهوترییت (التشریق) چونکه گوشتیان هه لدهگرت له بهه خۆر .

(118) (زاد المعاد: 2/ 219) .

(119) (مسلم: 1977) و (أبو داود: 2791) و (النسائي: 7/ 211 و 212) .

نایا مووی بن بال بیټ یان سمیل بیټ یان (عانه) بیټ یان سهر بیټ یان ههر موویه کی تری لاشه بیټ .

(ابن قدامة) له (المغنی: 96/11) دا دغه فرموویت: نه گهر یه کیك له مانه ی کرد پاشان داوای لیخوشبونوی له خوای گه وره کرد هیچ فیدیه ی له سهر نییه به تیكړاوی یه دنگی زانایان ئیتر به عه مدی کرد بیټی یان له بیری چو بیټه وه، منیش ده لیم: نه مه ناماژیه که له (ابن قدامة) هوه (په حمه تی خوای لی بیټ) له سهر حه رام کردنی نهو شتانه ی پی شوو، وه پری لی گرتنی به یه کجاری، که نه میش ناشکرایه له بنچینه ی قه دهغه کردنی پیغه مبه ر d .

پینجه م: پیغه مبه ر d ناژه لیکی هه ل ده بژارد بو قوربانی کردن که ساغ و سه لامه ت بوایه له هه موو که م و کورتیبه که وه به باشی داده نا، وه قه دهغه ی ده کرد که وا ناژه لی گوئی براو یان شاخ شکاو⁽¹²⁰⁾ بکریټ به قوربانی، وه فرمانی کردووه ته ماشای ساغی نهو ناژه له بکریټ که ده کریټ به قوربانی .

وه ناژه لیك چاوی کویر بیټ نه کریټ به قوربانی، وه نابیټ پی شه وه ی یان پاشه وه ی گوئی برا بیټ، نه مانه هه مووی قه دهغه کراوه که بکریټ به قوربانی .

به لام به رانیك که خه سینرا بیټ دروسته بکریټ به قوربانی که له پیغه مبه ر هوه d به م شیوه یه هاتووه که (ابو یعلی: 1792) و (البیهقی: 268 / 9) به سه ندیک گپراویانه ته وه که (الهیثمی) له (مجمع الزوائد 4 / 22) به (حسن) ی داناه .

شه شه م: پیغه مبه ر d قوربانی ده کرد له نویرژگه که یدا (مصلی) که یدا⁽¹²²⁾ .

(120) (زواه أحمد: 1 / 83 و 127 و 129 و 150) و (أبو داود: 2805) و (الترمذي: 1504) و (النسائي: 7 / 217) و (ابن ماجه: 3145) و (الحاکم: 4 / 224) عن علي C یاسناد حسن .

(121) (أبو داود: 2804)، و (الترمذي: 4198)، و (ابن ماجه: 3143) یاسناد حسن من حدیث علی C .

(122) (البخاري: 5552) و (النسائي: 7 / 213) و (ابن ماجه: 3161) عن ابن عمر C .

حهوتهم: له رینماییه کانی پیغه مبهەر d و ابووه کهوا ئاژهلێک دهکریته قوربانی له جیاتی ئه و کهسه خووی و خیزانی و منداله کانی، ههر چهنده ژماره یان زۆر بیته، ههروهکو چۆن (عطاءى کوپى یسار)⁽¹²³⁾ دهفهرموویته:

پرسیارم کرد له (أبو أيوب الأنصاري) C : قوربانی کردن چۆن بووه له کاتی پیغه مبهەر d ؟

فهرمووی: پیاویک ئاژهلێکی دهکرد به قوربانی بوو خووی و خیزانی و مندالی، وه لیشیان دهخوارد.

ههشتهم: سوننهته (بسم الله والله أكبر) بکریته له کاتی سههرپیندا له (انس) هوه C جیگیر بووه کهوا پیغه مبهەر d دوو بهرانی شاخدرای پهنگ سپی که پهنگی رهشی تییدا بوو کرده قوربانی، به دهستی خووی سههری بری و (بسم الله و الله أكبر) ی کرد پیی خسته سهه ته نیشته کانی.

نۆیههه: باشترین قوربانی ئه وهیه که بهرانیکی نیتری شاخدرای سپی بیته که پهشی تیکه له بوو بیته له ناوچه وان و پییه کانی، ئه مه ئه وه وه صفیه که پیغه مبهەر d پیی خووش بووه و قوربانی پی کردوه⁽¹²⁶⁾.

دهیههه: واسوننهته که موسلمان خووی قوربانی خووی سههر بریته ئه گهر له جیاتی خووی یهکیکی تری دانا ئه وه ده بیته به بی شهرمزاری .

یانزهههه: سوننهته ئه وه ماله ی که قوربانی ده کهن خویان لیی بخۆن و لیی به خشن و بی کهن به دیاری و خیری لی بکهن، وه دروسته لییشی هه ل بگرن، چونکه پیغه مبههری خودا d دهفهرموویته:

(كلوا وادخروا وصدقوا)⁽¹²⁷⁾.

(123) له سالی (103ك) مردووه، ژبانی له (تهدیب التهدیب، 2 / 217) دا باسکراوه .

(124) (الترمذی: 1505) و (مالک: 37 / 2) و (ابن ماجه: 3147)، و اسناده حسن .

(125) (البخاری: 5558 و 5564 و 5565) و (مسلم: 1966) .

(126) (مسلم: 1967) و (أبو داود: 2792) عن عائشة (رضي الله عنها) .

واته: لیّی بخون و لیّی هه لّبگرن و خیری لیّ بکن).

دوانزه هه م: به حهوت کهس ده توانن و شتریک بکن به قوربانی به هاوبه شی به هه مان شیوهش مانگایه کیش به هاوبه شی حهوت کهس ده بیّت. مسلم له (صحیح) هکهیدا (350) له (جابر) وه C بۆمان ده گپّریته وه و ده فهرموویّت: له (حوده بیبه) و شتریکمان به هاوبه شی حهوت کهس ده کرد به قوربانی و مانگایه کیش به هاوبه شی حهوت کهس.

سیانزه هه م: قه ساب کریّی سه رپرینه که ی له قوربانیه که پیّ نادریّت، جیگیر بووه له (ئیمامی عه لی) وه C که فهرموویه تی: پیغه مبه ر d فهرمانی پیّم کرد که سه ره رشتی و شتره کانی بکه م و گوشت و پیست و جله که ی له سه ری دانرابوو بکه م به خیر، به لام کریّی قه سابه که له قوربانیه که نه دم، وه فهرمووی ئیمه له هی خوّمان دهیده نی⁽¹²⁸⁾.

چوارده هه م: هه ر که سیّک توانای قوربانی کردنی نه بیّت له موسلمانان پاداشتی ئەو که سانه ی بۆ ده نوسریّت که قوربانیان کردوو له ئوممه تی محمد d چونکه پیغه مبه ر d له کاتی سه رپرینی یه کیّک له به رانه کانی فهرمووی: (اللهم هذا عني، وعنّ لم یضحّ من أمّتي)⁽¹²⁹⁾.

واته: خویبه ئەمه له جیاتی خوّم و هه ر که سیّک له ئوممه ته که م که توانای قوربانی نه بیّت.

پانزه هه م: (ابن قدامة) له (المغنی: 95 / 11) دا ده فهرموویّت: پیغه مبه ر d و هه ر چوار جینی شینه که ی (الخلفاء الراشدين) V له دوای خوّی قوربانیان

(127) (البخاری: 5569) و (مسلم: 1971) و (أبو داود: 2812) عن عائشة (رضي الله عنها). وه ئەو قه دهغه کردنه ی هاتوو له سه ره لگرتنی گوشت (منسوخ) ه ته ماشای: فتح الباری: 25 / 10 – (26)، و (الإعتبار: 120-122) بکه.

(128) (مسلم: 317) و (أبو داود: 1769) و (الدارمی: 74/2) و (ابن ماجه: 3099).

(129) (سنن أبي داود: 2810) و (سنن الترمذي: 1574) و (مسند أحمد: 356 / 3) بالسند الصحيح

کردوو هه گهر بیانزانیبایه که وا خیر باشتره له قوربانی ئەوا دەیان کرد، چونکه پێشخستنی خیر له سهر قوربانی ده بیته هۆی وازهینان له سوننه تیک که پیغه مبهەر d دایناوه .

21- خراپه کارییه کانی جهژن

برای موسلمانم - خوای گه و ره من وتۆش شارهزا بکات - بزانه ئەو خووشیییه که له جهژنه کاندایه پرووده دات، وای کردوو له زۆربهی خه لک که وا فرمانه کانی دینیان و حوکمه کانی ئیسلامه که یان له بیر بجیته وه یان له بیر خوایانی به رنه وه بۆیه دهیان بنیت جوړه ها تاوان ئەنجام ده دن و چه نده ها خراپه ده که ن واده زانن که ئیشیکێ باشیان کردوو !!.

ئه مانه هه مووی هانمیان دا که وا ئەم به شه به سووده زیاد بکه م له نوسینی ئەم کتیبه دا که وا شوینه واری هه یه له یاد کردنه وه ی موسلمانان له وه ی له بیران چوووه وه ناگاداریان ده کاته وه له وه ی که لیی بی ناگا بوونه .
وه هه ندی له و خراپه کارییه نه:

یه که م: - خو پاراندنه وه به تاشینی ریش، ئەمه ش شتی که که زۆربه ی خه لکی له سه ره وه تاشینی ریش له ئایینی پیروزی ئیسلامدا هه رانه، وه زۆر فه رموو ده راسته کانی پیغه مبهەر d ناماژهی بو ده که ن که تیایاندا فه رمان ده کات به هیشتنه وه ی ئیتر یان په یوه سستی ده کات که وا لیک چوونه (تشبه) به هاوبه ش بریار ده ران که ریش تاشین پیشه ی ئەوانه، وه ئیمه ی موسلمان ده بیته پیچه وانه ی ئەوان بین، یا خود په یوه سستی ناکات به وه وه پاشان هیشتنه وه ی ریش له (فیتره تی) مروقه که دروست نییه بو مان بیگورین وه

هیئاوهی به لگه له سهه حهرامی تاشینی ریش له پهرتوکی هه چوار مهزه به که هاتوو به ئه مه بزانیی (130).

دووهم: تهوقه کردنی پیاو له گه ل ئافره تی نا مه حره م و بیانی، ئه مهش هه موو خه لکی گرتوو ته وه ته نها که سانیك نه بن که خوای گه وره په حمی لی یان کردوو و پاراستونی له م ئیشه حه رامه، چونکه پیغه مبه ر d ده فهرموویت: (لأن يطعن في رأس رجل بمخيط من حديد، خير له من أن يمس امرأة لا تحل له) (131).

واته: ئه گه ر ده رزی ئاسن له سهه ر پیاویك دابکو تریت باشتره بو ی له وهی دهستی بهر دهستی ئافره تیك بکه ویت که بو ی حه لال نه بییت.

وه ئه م حه رام کردنه به لگه ی له سهه ره له پهرتوکی هه چوار مهزه به که دا و باسکراوه ئاگا داریه (132).

سییه م: لیكچوون به کافران و پوژنا واییان له جل و بهرگ و گو ی گرتن له مو سیقا و جگه له مانه له خراپه کارییه کان، پیغه مبه ر d ده فهرموویت: (من تشبه بقوم فهو منهم) (133).

واته: هه ر که سیك له هه ر کو مەلیك بجییت ئه وا له وانه.

ههروه ها ده فهرموویت:

(130) ته ماشای: فتح الباری: 10 / 351) و (الإختیارات العلمیة: 6) و (المحلی: 2 / 220) و (غذاء الألباب 1/376) بکه، وه نامیلکه به کی کورتم نوسیوه وچه ند جاریک چاپ کراوه ته وه - سوپاس بو خوا - به ناوی: (حکم الدین فی اللحیة والتدخین).

(131) (حدیث صحیح)، ینظر تخریجه بتوسع فی: (جزء اتباع السنن، رقم: 15، للضیاء المقدسی) بتحقیقی.

(132) ته ماشای: (شرح النووی علی مسلم: 10/13)، و (حاشیة ابن عابدین: 235/5)، و (عارضه الأحوذی: 95/7)، و (أضواء البیان: 603/6).

(133) (أحمد: 2 / 50 و 92) عن ابن عمر C وإسناده حسن.

(ليكونن من أمتي أقوام يستحلون الحرَّ والحرير والخمر والمعازف، وليترن أقوام الى جنب علم يروح عليهم بسارحة لهم، يأتيهم -يعني الفقير- حاجة فيقولوا: ارجع إلينا غداً، فيبيتهم الله، ويضع العلم، ويمسخ آخرين قردة وخنازير الى يوم القيامة)⁽¹³⁴⁾.

واته: له ناو ئوممه تی من چه ند کۆمه لێک په ییدا ده بن که وا زینا و ئاوریشم و مه ی خواردنه وه و موسیقا حه لال ده که ن، وه چه ند کۆمه لێکی تر له ته نیشته شاخیکی به رز نیشته جی ده بن رانه ئاژه له کانیان به ته نیشتیانه ده پۆن، هه ژار دیت بو لایان بو پیویستی، پیی ده لێن: برۆ به یانی وهر وه بو لامان، خوای گه وره له ناویان ده بات و چیا که ده روخینیت به سه ریان دا وئه وانی تریش ده کات به مه یمون و به راز تا روژی قیامه ت .

چوارهم: چوونه ژوره وه بو لای ئافره ت له یه ک ژوردا به ته نها، چونکه پیغه مبه ر d ده فهرموویت:

(یا کام والدخول علی النساء) .

واته: ئاگادارتان ده که مه وه نه چنه لای ئافره ت به ته نها، پیاویک له پشتیوانه کان (الأنصار) فه رمووی: ئه گه ر خزمی میرده که ی بیته ئه ی پیغه مبه ری خوا d ئه ویش فه رمووی: (الحمو الموت)⁽¹³⁵⁾.

واته: (ئه مه مردنه) .

(الزمخشری) وشه ی (الحمو) مان بو شی ده کاته وه و ده فه رموویت: کۆیه که ی (أحماء) ه: که بریتییه له خزمی میرد وه کو باوکی □ □ و برای و مامی و جگه له وان وه کو ده فه رموویت (الحمو الموت) مانای ئه وه یه که خزمه کانی ئه و په پری خراپه و ئاشوبه ده ی شو به ینی به مردن، چونکه خراپه تره

(134) (البخاري: 5590) (معلقا و وصله (أبو داود: 4039)، و (البیهقي: 221/10)، وغیرهما .

(135) (البخاري: 5232) و (مسلم: 2172) عن عقبه بن عامر C

(136) باوک جیا کراوه ته وه به ده قی قورئانی پیروژ، وه ته ماشای: (المغني: 570/6) بکه .

له که سیکی نامو و غریب له دووره وه کهوا ئه و ئه مینه و پری نیشاندهره، به لام که سیکی بیانی لی دهرسیت و چاودیری ده کړیت .

وه له وانیه دوعا کردن بیټ لی واته: مردن له وه وه کو پلهی خرم وایه که ده چیتته لای نافرته نه گهر پازی بیټ به و شته .

پینجه م: خو پروت کردنه وهی نافرته و دهرچوونیان بو بازارو شوینه کانی تر، که ئه میش حهرامه له یاسای خوای گه ورده دا، خوای گه وره ده فرموویت: ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ﴾ [الأحزاب: 33] .

واته: خوای گه وره فرمان ده کات به نافرته تانی باوهدار کهوا له ماله کانتاندا جیگیر بن و دهرمه چن، وه جوانی خوټان دهرمه خن وه کو چو له سه رده می نه فامیدا ده کرا به وهی که نافرته ئه شوینه نانهی دهربخات که واجب بیټ له سه ری دایان بیوشیت، وه نویژه کانتان بکه ن و زه کات بدن .
وه پیغه مبه ریش d ده فرموویت:

(صنفان من أهل النار لم أرهما: ونساء كاسيات عاريات مائلات، رؤسهن كأسنمة البخت المائلة، لا يدخلن الجنة، ولا يجدن ريحها، وإن ريحها لتوجد من مسيرة كذا وكذا).

واته: دوو پو له هه ن که ئه هلی دوزه خن من نه یانم بینیه وه: وه نافرته تانیکی پو شته ی پروت لادهرن له گو ی رایه لی کردنی فرمانه کانی خوای گه وره و پاراستنی داوینیان و به لار وله نجه به ریگادا دهر و ن و سه رهنجی پیاوان به لای خو یاندا راده کی شتن، سه ریان وه کو بان پشتی و شتر خره قزه کانیان له بان سه ریان کو ده که نه وه و چاویان نا پارینن ئه مانه نا چنه به هه شته وه و

بوونی بههشتیش ناکهن، هههچهندهی بوونی بههشت دیت له دووری ئهوهنده و ئهوهندهوه⁽¹³⁸⁾.

شه شه: تایبته کردنی پوژی جهژن بهسهردانی کردنی گوپستان، وه دابهش کردنی شیرینی و خواردن لهویدا، وه دانیشتن لهسهر قهبرهکان، وه تیکه ل بوونی ژن و پیاو ئافهتهی پروت و گریان و هاوارکردن لهسهر مردوووهکان و، جگه لهمانه لهو خراپانهی ترکه به ئاشکرا دیاره^[1] [2].

جهوته: ئیسراف کردن و دهست بلاوییهکی زور که هیچ سوودیکی نییه و هیچ قازانجیکی نییه، خوای گهوره دهههرموویت:

﴿وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾ [الأنعام: 141] و [الأعراف: 31].

واته: ئیوه زیاده مهسره فی مهکهن، چونکه خوای گهوره ئهوه کهسانهی خویش ناویت که زیاده مهسره فی دهکهن.

وه دهههرموویت:

﴿وَلَا تُبَدِّرْ تَبْدِيرًا، إِنَّ الْمُبَدِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ﴾ [الإسراء: 26، 27].

واته: زیاده مهسره فی مهکهن، چونکه زیاده مهسره فی له شهیتانهویه، ههه کهسیک بیكات ئهوا گوپراهی شهیتانی کردوه.

وه پیغه مبه ریش d دهههرموویت:

(لا تزول قدما ابن آدم يوم القيامة من عند ربه حتى يُسأل عن.... وماله من أين اكتسبه وفيه أنفقه)⁽¹⁴⁰⁾.

(138) (مسلم: 2128 و 2856 و 52) و (أحمد: 2/ 223 و 356) عن أبي هريرة C.

(139) ته ماشای: (أحكام الجنائز: 258 – 267) بکه.

(140) (الترمذي: 26، 27)، و (الخطيب في: تاريخه: 440/12) عن ابن مسعود C، وفيه ضعف،

ولكن له شواهد عن أبي برزة C عند (الدارمي: 131/1)، و (أبي نعيم في: الحلية: 232/10) فالحدیث

دوو پیّی ئادہمیزاد ناتراژین لہ پوژئی قیامہ تدا لای خوی گہورہ تا پرسیری ئی نہ کریت لہ بارہی وہ پارہ کھی چوئی پھیدا کردووہ و لہ چیدا بہ کاری ہیئاوہ).

ہہ شتہم: - وازہینانی زوربھی خہ لکی لہ نویژکردن لہ مزگہ و تدا بہ بیّ ہیچ ہوئیہ کی شہرعی، وہ ہندیکی تر تہ نہا نویژی جہژن لہ مزگہ و تدا دہ کەن، نویژہ کانی تر لہ مزگہ و تدا ناکەن، سویند بہ خوی گہورہ ئەمہ یەکیکە لہ تہنگ و چہ لہ مہ گہورہ کان .

نویہم: پویشتنی زوربھی خہ لکی بہ کومەل بو سەر قہ برسان پاش پوژ بوونہ وہی پوژی جہژن، وازدہ هیئن لہ نویژی جہژن، سەر ئی تیک چوون بہ داہینراوی تابیہت کردنی سہردانی قہ برسان لہ پوژی جہژندا .

ہندیکیان شتی تریش زیاد دہ کەن بہ وہی لق و چلی دارخورما و داری تر دادہ نین (لہ سەر گوپرہ کان)، کہ ئەمانہ ہەمووی لہ سوننہ تدا بیّ بنچینەن .

دہیہم: - بہ زہیی و سوژ نہ ہاتنہ وہ لہ گہل ہہ ژاراندا و مندالی دەولہ مہندەکان خوشی و شادی خویان دہردہ پرن و خواردنی باش دہخون، ئەمانہ ہەمووی لہ بہر چاوی ہہ ژاران و مندالہ کانیاندا دہ کەن، بہ بیّ ہہست کردن بہ سوژ و ہاوکاری و لیپرسینہ وہ، لہ گہل ئە وہی کہ پیغہ مہر d دہ فہرموویت: (لا يؤمن أحدکم حتی یجب لأخیه ما یجب لنفسه)⁽¹⁴³⁾.

واتہ: ہیچ کەس لہ ئیوہ باوہری تہواو ناہینن تا ئەوہ بو خوی پیّی خوشہ بو براکیشی پیّی خوش نہ بیّت .

(141) (المدخل: 286/1) لابن حاج و (الإبداع: ص 135 لعلی محفوظ).

(142) تہ ماشای: (أحكام الجنائز: ص 254) و (معالم السنن: 27/1)، و تعلق الشيخ أحمد شاکر علی: (سنن الترمذی: 103/1) بکہ .

(143) (البخاری: 13) و (مسلم: 45) و (النسائی: 8 / 115) و (البغوي: 3474) و زادا: (من الخیر)

یائزەهەم: ئەو داھینراوانەى كەوا زۆربەى خەلك دەيكەن خۆيان بە زانا دادەنن بەناوى نزيك بوونەوه لە خواى گەوره لەگەڵ ئەوهى كە هيچ بنچينهيه كى نيينە لە دینی خواى گەوره، گەليک زۆرن⁽¹⁴⁴⁾، من ليرەدا تەنها باسى يەك شتتيكتان بۆ دەكەم، بۆ ئەوهى كتييه كەم لەمەبەستى خۆى نەچيئە دەرەوه، ئەويش ئەوهيه كەوا زۆربەى ووتاربيژان و نامۆژگارى كەران دەيلينەوه ئەويش خۆ نك كردنەوهيه لە خواى گەوره بە زيندوکردنەوهى هەر دوو شەوى هەردوو جەژن، تەنها بەمەشەوه پاناوەستن بەلكو ئەم شتە دەدەنە پال پيغەمبەرى خوا d كە فەرموويه تى: هەر كەسيك شەوى جەژنى پەمەزان و شەوى جەژنى قوربان زيندو بکاتەوه، ئەوا دلای نامریت لە پۆژيک دا هەموو دلەکان دەمرن⁽¹⁴⁵⁾. نابیئ ئەمە بدریئە پال پيغەمبەرى خوا d وە باشترین پيئمايى پيئمايى پيغەمبەرە d .

(22)

کۆتایی

ئەمە دوا شتە كە خواى گەوره بۆمى ناسان كردووه كە كۆى بكەمەوهو رپكى بخەم سەبارەت بە هەردوو جەژن و حوكمه كانيان و ئەوهى پەيوەندى پيئمانەوه هەبيئ لە (فقە) و شارەزا بوونيان، كەوا موسلمانى نەخويندەوار لى بى پيوست نيينە چ جاي قوتابى زانست، پيشكەشى دەكەم وەكو يادکردنەوهيهك

(144) پروانە هەنديكيان لە كتيبى: (أعياد الاسلام: 58) بەشى (بدع العيدين) .

(145) حديث موضوع تەماشای: (سلسلة الاحاديث الضعيفة: 520) و (521) بەكە .

بو موسلمانان به گشتی، ههتا په رستنه کانیان راست بکه نه وه و خو نزیك کردنه وه یان پیک رابگرن به راستی .
 ترسان بیټ له خواو خوشه ویستی بیټ بو خوا . نه گهر هه له هم کرد بیټ
 له نه فس و شهیتانه وهیه، وه نه گهر راستم کرد بیټ ته نها له خوا ی گه وره وهیه .

وآخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

نووسینی

أبو الحارث علي بن حسن علي

الزرقاء، الأردن

15 / صفر 1404

پاشان ته ماشام کرده وه و زیادم له چهند دانیشتنیکدا

له سه ره تای شعبان 1413 هـ

ناوه پۆک

لا په ره

بابه ت

3		پیشه کی وه رگیپر
7		پیشه کی نووسهر
11		1- جهژن

2- په حمه تی خوا ی گه وره بو ئوممه تی محمد d

- 12 بە هەردوو جەژن
- 13 3- پێگا پێدان بە گۆی گرتن لە دەفی کیژۆلە
- 15 4- خۆ جوان کردن و خۆپازاندنەوه لە جەژن دا.....
- 17 5- دەرچوون بۆ نوێژگە (المصلی)
- 19 6- پڕۆیشتن و گەپانەوه لە نوێژگە (المصلی).....
- 21 7- (الله اکبر) کردن لە جەژنەکان دا
- 24 8- چ کاتی ک دەخوویت لە هەردوو جەژندا.....
- 26 9- خۆشوشتن پێش جەژن
- 27 10- ئایا پێش و پاشی نوێژی جەژن نوێژی تر هەیە؟
- 28 11- حوکمی نوێژی هەردوو جەژن
- 30 12- کاتی نوێژی جەژن.....
- 32 13- بانگ و قامەت نییە لە نوێژی هەردوو جەژن دا
- 33 14- چۆنییەتی نوێژی جەژن
- 37 15- وتار خویندەنەوه لە پاش نوێژە
- 16- وتار خویندەنەوه و ئامادە بوونی خەلکی
- 38 بەئارەزووی خۆیان
- 40 17- کۆبوونەوهی جومعه و جەژن لە یەك رۆژدا.....
- 42 18- پیرۆزبایی کردنی جەژن
- 44 19- قوربانی کردن
- 49 20- حوکمه کانی قوربانی کردن
- 54 21- خراپەکاری یەکانی جەژن
- 60 22- کۆتایی
- 61 ناوهرۆك